

KOKKUVÕTE KÜSITLUSEST RIIKLIKU ÕPPEKAVA KOOLIS RAKENDUMISE KOHTA

Lp lugeja!

Teie ees on Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse korraldatud küsitluse “Riikliku õppekava rakendumisest koolis” kokkuvõte.

Kokkuvõttes oleme taotlenud edasi anda võimalikult kogu küsimustikule antud vastustes sisalduva arvestatava info. Üksikvastuseid koondades oleme püüdnud fikseerida kooliõppekavaga seoses tehtava peasuuna, ülevaatlikustada küsimustikule vastanud koolijuhtide arvamused ja hinnangud, esile tuua niihästi saavutused kui ka probleemid ja edukaks tööks vajamineva.

Kokkuvõtte ülesehituses oleme püüdnud järgida REKKi antud struktuuri. Üksikud lahknevused on tingitud koolide vastustest saadud infost (nt osa 3.5 võõrkeeleeõppe korraldusest). Küsimustikule antud vastustes üht ja sama (või lähedast) seisukohta avaldanute arv on enamasti vastava mainingu järel sulgudes. Sageli ületab see küsimusele vastanud koolide arvu, mis tuleneb asjaolust, et vastaja on ühe küsimuse kohta, eriti vabavastuste korral, pakkunud enam kui ühe seisukoha. Kus võimalik, oleme arvandmed esitanud kokkuvõtlike tabelite ja ülevaatlike diagrammidena. Praegu on kokkuvõtte tekstis 22 tabelit ja 18 joonist.

Tekstis võib mõnel pool tekitada küsitavusi järjekindlusetus poolpaksu kirja kasutamisel. Seesuguste esiletõstude ülesanne käesolevas kokkuvõttes pole niivõrd materjali süstematiseerida või rõhutada olulisimat kui aidata lugejat üksikseisukohtadest küllastatud teksti jälgida, pöörates tähelepanu ühele või teisele väitele, mõistele vms. Kursiivis on antud sõnasõnalised väljavõtted koolide vastustest ja vajaduse korral ka üksikmõisted.

Ulatuslik (ehk vastaja jaoks liigagi ulatuslik) küsimustik ei pakkunud kummatigi mitmele soovitud küsimusele vastust. Ühelt poolt on tinginud seda küsimustiku enda ebakohad – piisava konkreetsuseta või muus mõttes halvasti formuleeritud küsimused, küsimuse ja määratud vastuskoha kokkusobimatus jms. Teiselt poolt pole vastaja alati mõistnud, mida talt oodatakse, ning on vastanud väärtalt, mis on tinginud teatavat müra, või korranud mitme küsimuse all üht ja sama vastust. Mõnel juhul tundub, et sobimatuid vastuseid on tinginud kas tundmatu mõiste või terminist väärti arusaamine (nt üldõppe ja õppesuuna käsitus).

Kokkuvõttes on jäänud käsitlemata kooli tüüp, asukoht, õppekeel jms kui mõjutegurid riikliku õppekava rakendamisel kooliõppekava kaudu. Väheste, erisuguse põhjalikkusega täidetud ankeetide alusel tehtavad võrdlusjärelused, veel vähem korrelatiivsed või ka muud seosed eri suurusega rühmade vahel poleks korrektsed ega usaldusväärsed.

Viivi Maanso
(vabavastuste analüüs, tekst)

Tõnis Ormisson
(arvutitöötlus, joonised)

Sisukord

1. Uurimuse eesmärgid, metoodika ja läbiviimine
2. Uurimuses osalenud koolid
3. Kooliõppekavade üldosa
 - 3.1. Üldosa struktuur
 - 3.2. Kooli õppe ja kasvatuse põhimõtted, õppe ja kasvatuse eesmärgid ning kooliastmete pädevused riikliku õppekava kontekstis
 - 3.2.1. Kooli õppe ja kasvatuse põhimõtted
 - 3.2.2. Kooli õppe- ja kasvatuseesmärgid
 - 3.2.3. Kooliastmete pädevused
 - 3.3. Läbivad teemad ja nende käsitlemise korraldus I-II kooliastmel
 - 3.4. Üldine õppekorraldus
 - 3.4.1. Õppevormid ja -suunad kooliõppekavas
 - 3.4.2. Projektõpe kooliõppekavas
 - 3.4.3. Õpiabist ja õpilaste nõustamisest kooliõppekavas
 - 3.5. Võõrkeeleeõpe
 - 3.5.1. Võõrkeeleeõppe korraldus ja õpetatavad võõrkeeled
 - 3.5.2. Eesti keeles õpetatavad ained vene õppekeelega koolis
 - 3.6. Kooliastmete õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamine põhikoolis
 - 3.6.1. Kooliastmete õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamine kohustuslike õppeainete õppe süvendamiseks
 - 3.6.2. Valikained põhikoolis
 - 3.6.3. Õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamise üle otsustamine
 - 3.7. Õppesisult määratlemata nädalatundide/kursuste kasutamine gümnaasiumiastmes
 - 3.7.1. Lisakursused kohustuslike ainete õppe süvendamiseks
 - 3.7.2. Valikained gümnaasiumiastmes
 - 3.7.3. Õppesisult määratlemata nädalatundide/kursuste kasutuse otsustamine
 - 3.8. Hindamine
 - 3.8.1. Hindamise põhimõtted, sõnaline hindamine
 - 3.8.2. Hindamise korraldus kooli õppekava üldosas
 - 3.8.3. Õpitulemustest teavitamise vorm
4. Koolide ainekavad ja nõuded õpetaja töökavale
 - 4.1. Ainekavade väljatöötamise alusmaterjalid
 - 4.2. Ainekava struktuur ja struktuuriosade vormistus klassiti või kooliastmeti
 - 4.3. Nõuded õpetaja töökavale, selle struktuur
5. Kooliõppekavade koostamine, kinnitamine, täiendamine ja uuendamine
 - 5.1. Kooliõppekava üldosa koostamine
 - 5.2. Asjaosaliste teavitamine õppekava üldosast
 - 5.3. Kooliõppekava kinnitamine, täiendamise ja uuendamise korraldus
 - 5.4. Koolide hinnangud õppeprotsessis toimunud muutustele ja õpetajate koostööle õppekavade koostamisel ja arendamisel
 - 5.5. Suuremad probleemid kooliõppekava koostamisel ja arendamisel
 - 5.6. Koolide hinnangud toetuse vajaduse kohta, ettepanekud
6. Uurimistulemuste kokkuvõtteks

Lisa 1. Valimis osalenud ja küsimustiku tagastanud koolid

1. Uurimuse eesmärgid, metoodika ja läbiviimine

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava rakendub tegelikkuses kooli õppe- ja kasvatustegevuse alusdokumendi – kooliõppekava kaudu. Et viimase kvaliteet on riiklikus õppekavas fikseeritud õppe- ja kasvatuseesmärkide saavutamise eeldusi, pidas Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekavade osakond vajalikuks tutvuda lähemalt koolides tehtava õppekavatööga. Sel eesmärgil saatis REKK 2003. a märtsi alguses 130sse juhuvaliku põhimõttel valitud üldhariduskooli küsitluslehed, mille koostamisel lähtuti kehtivast riiklikust õppekavast, s.o Vabariigi Valitsuse 25. jaanuari 2002. a määrusest nr 56 “Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava”, ning palus need koolijuhil või õppejuhataja täidetuna tagastada kuu aja jooksul.

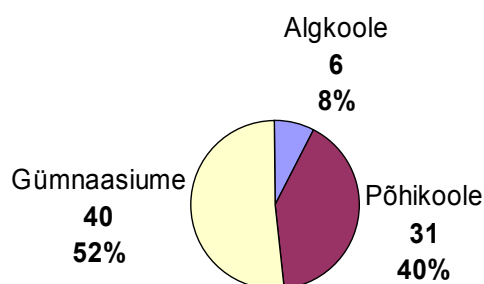
Uurimuse eesmärgiks oli

- ülevaatlustada kooliõppekavade arendamise seis ja probleemistik,
- üldistada koolides tehtava õppekavatöö kogemusi,
- analüüsida ja hinnata kooliõppekavadele esitatavate nõuete täitmise võimalikkust;
- anda uurimistulemuste põhjal nõu kooliõppekavade koostajatele-arendajatele ning hindajatele.

2. Uurimuses osalenud koolid (küs 2–5, 13-14)

Täidetult laekus eksamikeskusesse **77 küsitluslehte**, millel baseerub alljärgnev kokkuvõte. Vastanud koolidest on

algkoole, aedkoole	6
põhikoole	31
gümnaasiume, keskkooled	40

Joonis 1. Koolide jaotumine koolitüübi põhjal.

Vastanute hulgas on niihästi linna- kui ka maakoole. Oluliselt varieeruvad koolid suuruse poolest, s.o õpilaste ja täiskohaga töötavate õpetajate arvult (tabel 1). Koole, kus õpilaste arv on alla 50, on analüüsitava valimis vaid 3, koole õpilaste arvuga 51-500 on 48 ja suuri koole, kus õpilasi üle 500, kokku 25 (ühe vastanud kooli kohta andmed puuduvad). Erinevuste tõttu koolide suurus ja koolide erisuguse arvu tõttu eri rühmades pole tulemused kõikide näitajate osas omavahel võrreldavad, seepärast saab alljärgnevat analüüsi pidada vaid esialgseks, orienteerivaks kõige üldisemate tendentside osas.

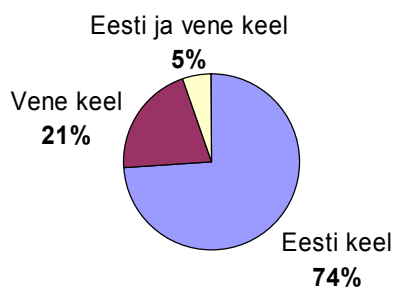
TABEL 1. Õpilaste ja õpetajate hulk küsitlusele vastanud koolides

	Arv väikseimas koolis	Arv suurimais koolides	Keskmiselt
Õpilasi	12	1215	418,7
Täiskohaga õpetajaid	2	76	29,2

Märkus: Arvud tabelis ei tähenda, et suurima õpilaste arvuga koolis on ka rohkem täiskohaga õpetajaid. 1215 õpilasega koolis oli vaid 70 täiskohaga õpetajat; 76 täiskohaga õpetajat õpetasid koolis, kus on 1061 õpilast.

Vastanud koolide seas on nii eesti kui ka vene õppekeelelega kooli, nimelt

eesti õppekeelelega 57 ehk 74,0%,
 vene õppekeelelega 16 ehk 20,8% ja
 eesti ja vene õppekeelelega 4 ehk 5,2% vastanud koolidest.

Joonis 2. Koolide jaotumine õppekeele põhjal.

Ühekeelseis koolides õpib üsna palju õpilasi, kelle **kodune keel erineb kooli õppekeelest**: ainult 24 kooli (32,9% vastanuist) eitas seesuguste õpilaste olemasolu; nende seas oli 20 eestikeelset, 3 vene- ja 1 segakeelne kool. 49 kooli (67,1%) vastas sellele küsimusele jaatavalt; vastamata jättis 4 kooli. Muukeelsete õpilaste arv kooliti erineb suuresti (tabel 2). Kahjuks pole võimalik praeguse andmestiku põhjal määrata (küsitlusleht nõudis vastust üsna suurte vahemikena), kui suure osa moodustavad muukeelsed õpilased kooli(de) õpilaste üldarvust.

TABEL 2. Õppekeelest erineva kodukeele õpilaste hulk kooliti

Muukeelseid õpilasi	Koolide arv	Koolide % vastanuist
kuni 10	33	68,8
11-25	10	20,8
26-50	2	4,2
51 ja enam	3	6,3

3. Kooliõppekavade üldosa

3.1. Üldosa struktuur (küs 7, 8)

Et kooli õppekava koostamisel tuginevad koolid suures osas riiklikule õppekavale, siis on mõistetat, et kooli õppekava struktuuri kuuluvad vastavad riikliku õppekava osad. Ankeedivastused küsimusele 7 ülevaatliskustab tabel 3. Siit nähtub, et vaieldamatult **olulisimaiks struktuurielementideks** kooli õppekavas peetakse õppe- ja kasvatuseesmärke ning nende saavutamiseks tehtava põhimõtteid, samuti – ehk muuga võrreldes isegi liigoluliseks – hindamise põhimõtteid ja korraldust. Et küsimus valikainete ja kooli õppesuundade kohta on sageli vastamata jäetud või pälvinud eitavat vastust, seletub väikeste algkoolide ja aedkoolide osalusega valimis. Suhteliselt tagasihoidlik tähelepanu projektidele, mis ilmneb muudiski vastustes, peegeldab ehk projektõppe tagasihoidlikku rakendumist meie koolides.

TABEL 3. Kooli õppekava struktuuri kuuluvad riikliku õppekava osad (n=77)

Õppekava osa	Vastanute arv	Vastamata	Vastasei	jah vastanute % vastajaist
Hindamise põhimõtted, korraldus	77	0	0	100
Kooli õppe- ja kasvatuseesmärgid	76	1	0	100
Õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted	75	2	1	98,7
Läbivad teemad, nende käsitlemise põhimõtted	76	1	2	97,4
Tunnijaotusplaan klassiti	76	1	2	97,4
Nõuded õpetaja töökavale	75	2	3	96,0
Õppekorraldus (traditsiooniline, kursused vm)	76	1	5	93,4
Kooliastmete pädevused	75	2	5	93,3
Kooli ÕK uuendamise/täiendamise kord	74	3	7	90,5
Õpiabi osutamine	72	5	7	90,3
Õpilaste nõustamine	70	7	9	87,1
Valikained (-kursused), valikupõhimõtted	70	7	15	78,6
Õppesuundade tutvustus	70	7	19	72,9
Projektide kavandamise põhimõtted	71	6	23	67,6

Mitmekesisemat pilti pakuvad vastused selle kohta, **millised osad kooli õppekava üldosas veel on** (küs 8). Kolme esimese, pädevusi ja õppetegevust puudutava küsimuse kohta on küsitluslehel antud valikvastused, millele reageerimise võtab kokku tabel 4.

TABEL 4. Pädevused ja õppetegevus kooli õppekava üldosas (n=77)

Õppekava osa	Vastanute arv	Vastamata	Vastasei	jah vastanute % vastajaist
Üldpädevused	37	40	2	94,6
Valdkonnapädevused	28	49	5	82,1
Õppetegevus kooliastmeti	40	37	2	95,0

Suur vastamata jätnute arv lubab oletada, et vastaja pole päris täpselt mõistnud, mida ta antud vastustega peab peale hakkama (sõnastusest võib välja lugeda ka nende jaatamist). Teiselt poolt võib ka oletada, et **pädevused** on valdkond, milles orienteerutakse mõnevõrra ebakindlalt, mistõttu õppekava üldossa kavandatakse neid üksnes koolides, kus pädevuste kujundamisega seonduvat on suudetud põhjalikumalt läbi mõelda.

Vabavastustena loendatava hulgas (küs 8.4 jj) korratakse üsna sageli sama, mis märgitud juba 7. küsimusele vastamisel, nimelt õppe- ja kasvatustöö eesmärgid, põhimõtteid ja korraldamise aluseid (9 vastust), õppekorraldust (1) ja läbivaid teemasid (5), tunnijaotusplaani (4), õppesuunadi (1), valikainete/-kursuste loendeid ja jaotust (2), nõudeid õpetaja töökavale (3), hindamist (10), projekte (3), õpilaste nõustamist (1) ja õpiabi (1) ning kooli õppekava uuendamise ja täiendamise korda (1).

Mõistagi sisaldab kooli õppekava üldosa kooliti ka palju sellist, mida siinkohal varem nimetatud pole. Üldsätete (1 maining) all tutvustatakse kooli missiooni (2) ja traditsioone (5) ning fikseeritakse tundide ajad (1). Üldosa algusse on paigutatud kooli kodukord (6) ja õpilasreeglid (1). Veel fikseerib üldosa õpitavad võõrkeeled (1) ning vene õppekeelega koolis eesti keeles õpetatavad ained (2), integratsiooni ainetundides (4), individuaalse õppekava koostamise alused (1), õpilaste vastuvõtu (1) ning klassist järgmisse klassi üleviimise ja istumajätmise korra (1), puudumiste korra ja arvestuse (1), õpilaste mõjutamise (1) ja tunnustamise (7) vahendid ning kooli pakutavad teenused (1). Huvitegevuse jm tunnivälise tegevuse korraldus sisaldub 11 kooli, pikapäevarühma töö põhimõtted 1 kooli õppekava üldosas. Üldosaga seoses on nimetatud ka ettevalmistusrühma õppekava (1).

Mitme kooli õppekava üldosas peetakse silmas erivajadusega õpilasi: nii käsitletakse siin tööd erivajadusega lastega üldiselt (2) või konkretiseeritumalt – osutatakse logopeedilisele tööle (3) või parandusõppe (1) ja lihtsustatud õppekava põhimõtetele (1); toetust andekaile ja erihuvilistele nimetab ühe kooli õppekava.

Kooli **pedagoogilist personali** puudutavas osas käsitletakse õpetajate koostööd (2), täiendõpet (4), sisekontrolli ja enesehindamise põhimõtteid (1). Aineõpetaja ametijuhendile (1) lisanduvad klassijuhataja tööd (5), raamatukogu (2) ja koolipsühholoogi tööd (1) suunavad osad. Eraldi käsitletakse hoolekogu tegevust ning koostööd oma-valitsuse ja lastevanematega (5).

Üksikud koolid märgivad kooli õppekava üldosa sisaldavat ka mitmesuguseid eeskirju ja juhendeid (1) ning kasutatavate dokumentide vorme või näidiseid (2).

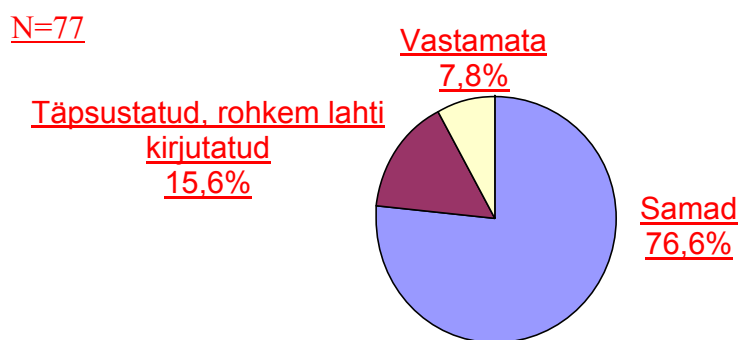
3.2. Kooli õppe ja kasvatuse põhimõtted, õppe ja kasvatuse eesmärgid ning kooliastmete pädevused riikliku õppekava kontekstis

3.2.1. Kooli õppe ja kasvatuse põhimõtted (küs 18)

Küsimusele, kuivõrd kooli õppe ja kasvatuse põhimõtted kokku langevad riikliku õppekava põhimõtetega (küsimus 18), vastas 71 kooli 77st; ükski vastanuist põhimõtete erinevust loomulikult ei väitnud (tabel 5).

TABEL 5. Kooli õppe ja kasvatuse põhimõtete kokkulangevus RÕKiga

Kooli põhimõtted RÕKiga võrreldes	Vastanute arv	Vastanute % küsitlenuist
samad	59	76,6
täpsustatud, rohkem lahti kirjutatud	12	15,6
vastamata	6	7,8

Joonis 3. Kooli õppe ja kasvatuse põhimõtete kokkulangevus RÕKiga

Täpsustusnäiteid (18.2) esitatakse kokku 29. Neis rõhutatakse tähelepanu vajadust niihästi eesti kui ka slaavi kultuuritraditsioonidele, kodule ja rahvusele (4), häid koostöösuhteid õpilaste ja õpetajate, aga ka lastevanemate vahel (4), õppetöös õpilasi arendavat probleemsust, õpilaste aktiivsust ja iseseisvust (5), kuid samas ka õpetuse võimetekohast varieerimist ja erivajaduste mõistmist (4). Mainitakse veel õppekava avatust (2), maksimaalse koormuse fikseeritust (2) ning vajadust tagada võrdne võimalus hariduse omandamiseks (1).

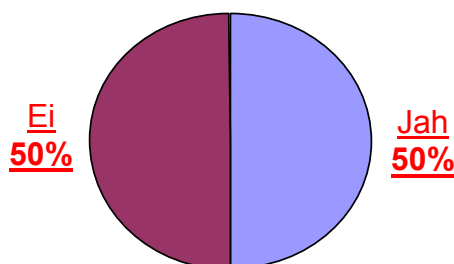
Lisandusi (küs 18.3) RÕKile on toodud 31. Osalt on need lähedased eelmises punktis märgituile. Sagedamini korduvaid põhimõtteid on siin õpioskuste ja üldse õpilaste arendamise põhimõte ning valmisoleku kujundamine pidevõppeks (7), õpetuse diferentseerimine vastavalt õpilaste võimekusele ja arengutasemele (3) ja traditsioonide austamine ning säilitamine (2). Põhimõtete täpsustuste seas on üksikud üsna konkreet- sed: 10.-11. klass lõpeb praktikaga, 11. klass lõpetatakse uurimistööga. Kuid siingi on ka üsna üldsõnalisi ja mujal sageli kordunud fraase, nagu *humanism ja demokraatia, üldinimlikud kõlbelised arusaamad, valmisolek muutustele ja tagada võrdsed haridusvõimalused*.

Küsimusele, kuivõrd kooli õppekava arvestab **muukeelsete õpilaste** rahvuslikku identiteeti ja päritolumaa kultuuritraditsioone (küs 15), jättis vastamata 28 ankeedi tagasi saatnud koolidest, s.t need koolid, kus muukeelseid õpilasi ei õpi. Vastanuist oli *ei-ütlejaid* jaatajaist ühe võrra enam (tabel 6), mis sunnib mõnma, et noorte lõimu- misele Eesti ellu on kooli õppekava koostamisel mõelnud vaid pool koolidest.

TABEL 6. Muukeelsete rahvusliku identiteedi ja päritolumaa kultuuritraditsioonide arvestamine kooli õppekavas (n=77)

Koolid	Arv	% küsitluslehe täitnutest	% vastanutest
vastasid sellele küsimusele	49		
vastasid <i>jah</i>	24	49,0	50
vastasid <i>ei</i>	24	49,0	50
jätsid vastamata	1	2,0	

N=48

Joonis 4. Kas teie kooli õppekava arvestab nende õpilaste rahvuslikku identiteeti ja päritolumaa kultuuritraditsioone?

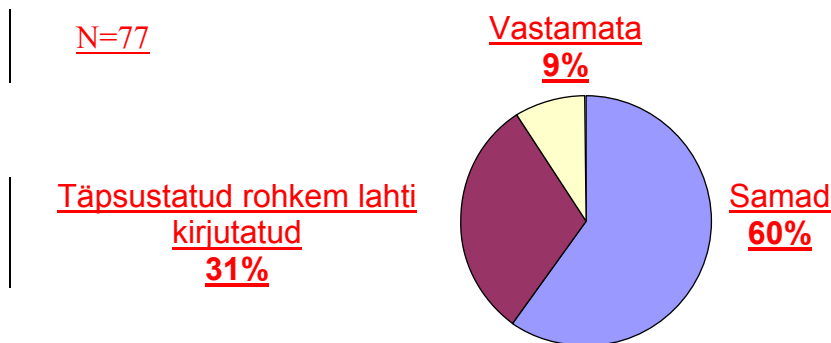
Nende õpilastega seoses, kelle kodune keel erineb kooli õppekeelest, tuuakse õppe ja kasvatuses põhimõtteist (küs 16) esile 24 eri lausungit, enamik neist seostub mõnede rahvusliku identiteedi ja päritolumaa kultuuritraditsioonidega (6); lisaks rõhutatakse tolerantset ja võrdväärset suhtumist eri rahvusest õpilastesse (1). Üsna sageli on ka põhimõtteks abistada õpilast riigikeele omandamisel (väited, nagu individuaalõppekava, täiendav eesti keele õpe, diferentseeritud hindamine, eesti kultuuriloo õpetamine jms, kokku 7 mainingut). Mõnes ankeedivastustes rõhutatakse, et õpilased on juba sisuliselt integreerunud, EV kodanikud või kakskeelsed (5). Ühel juhtumil märgitakse põhimõttena usutraditsioonide arvestamist.

3.2.2. Kooli õppe- ja kasvatusesmärgid (küs 17)

Enamik, nimelt ligi 60% küsitluslehe täitnud koolidest väidab kooli õppe- ja kasvatusesmärgid olevat samad mis RÕKis. Täpsustusi esitab 24 kooli (tabel 7).

TABEL7. Kooli õppe- ja kasvatusesmärkide kokkulangevus RÕKiga

Kooli eesmärgid RÕKiga võrreldes	Vastanute arv	Vastanute % küsitletuist
samad	46	59,7
täpsustatud, rohkem lahti kirjutatud	24	31,2
vastamata	7	9,1

Joonis 5. Kooli õppe- ja kasvatusesmärkide kokkulangevus riikliku õppekava õppe- ja kasvatusesmärkidega

Täpsustusi ja RÕKi eesmärkide lahtikirjutamise näiteid on erisuguses sõnastuses esitatud ühtekokku 52. Rööbiti märkustega, nagu *lähtunud RÕKist* (2), on *esitatud kooli õppe- ja kasvatusgevuse põhimõtted* (1), *tutvustatud õppesuundi* (1) jms, on tegemist põhiliselt kolme rühmaga. Kõige enam on osutusi kodu- ja kodumaa-armastusele, Eesti-kesksusele ja oma (eesti, vene) rahvuskultuuri säilitamisele (12), millega mõneti liitub loodushoid (2). Teise rühma moodustavad kujundatavad isiksuseomadused, eetilised arusaamad ning käitumine: kristlik eetika (1), väärikas ja enesekriitiline käitumine (3), kaasinimeste austamine (2), seaduste tundmine ja järgimine (1), armastus headuse ja ilusa vastu (2) jms. Kolmas rühm hõlmab õpilase intellektuaalset arengut, oskust õppida ja üldse eluks valmisolekut: mitmekülgne haridus ja areng (3), oskuslik info hankimine ja tarbimine (3), elus toimetulek (2), kohanemisevõime (1), koostöövõimelisus (2), iseseisvus (1), oma tegevuse kavandamine (2) jms. Veel märgitakse eesmärgitäpsustuste all kooli osalust õpilasorganisatsioonide kaudu ühiskonna arengus (1 – olgu siinkohal nimetatud, et seostest õpilasorganisatsioonidega on vastusandjates väga vähe juttu), õpetuse kohandamisest laste vajadustele (3), avatud kooli olemusest (2) jne.

Väga laialivalguv on pilt selles osas, kus püütakse **lisada** riikliku õppekava eesmärkidele **kooli õppe- ja kasvatusesmäärke** (küs 17.3): 51 nimetatud eesmärgi seas kordused praktiliselt puuduvad. Seatakse eesmärgiks luua tingimused konkurentsivõimeliseks (2), lastepäraseks, gümnaasiumis akadeemiliseks hariduseks, panna õpilased uurima ja avastama, kujundada neist vabad isiksused, kes toetaksid ühiskonna demokraatlikku arengut ja mõistaksid muutusi elus. RÕKi eesmärkidele lisavad koolid püüdlusi arendada õpilastes võimeid, loovust, oskust teadvustada ennast, toimetulekut, multiintelligentsust, kaitsetahet, oskust olla õnnelik ning kujundada õpilastes austust ja lugupidamist oma kooli traditsioonide, kommete ja eripära (4) vastu, hariduse ja kultuuri, kohaliku elu, kodu ja perekonna, kristlike väärtuste vastu ja heasoovlikkust kaasinimeste, sealhulgas puuetega inimeste vastu, samuti kultuurse käitumise harjumusi ning oskust hoolitseda oma välimuse eest. Selles osas kirjutatakse taas ka õpiraskustega lastest, arenguestlustest lastevanematega, ainetevahelisest, kultuuride ja Eesti ning Euroopa integratsioonist, iseloomu mõjutamisest, funktsionaalsest lugemisoskusest jm.

3.2.3. Kooliastmete pädevused (küis 19,20)

Kooliastmete pädevuste fikseerimisel lähtub 62 kooli (82,7% vastanuist) 2002. aasta, 10 kooli (13,3% vastanuist) 1996. aasta RÕKi kooliastmete pädevustest; 3 kooli on märkinud mõlemat õppekava, vastamata jätnud 2 kooli. Suur osa vastanuist nendib samasust riikliku õppekava kooliastme pädevustega (tabel 8); suhteliselt palju koole jätab aga vastamata küsimusele RÕKi ja kooli õppekava samasustest-erinevustest.

TABEL 8. Kooliastmete pädevused kooli õppekavas võrdluses riikliku õppekavaga

Kooliastme pädevused kooli õppekavas	Koolide arv	% vastanuist
samad mis RÕKis	45	72,6
täpsustatud, rohkem lahti kirjutatud	8	12,9
lisatud pädevusi võrreldes RÕKiga	3	4,8
on klassiti lahti kirjutatud	6	9,7
vastamata	15	—

3.3. Läbivad teemad (21) ja nende käsitlemise korraldus I-II kooliastmel (21-22)

Läbivate teemadena kooli õppekavas on enamasti järgitud riiklikus õppekavas fikseeritud, ehkki otsesõnu samasust RÕKiga on märkinud vaid üks kool 77st. Kõige enam on läbiva teemana nimetatud turvalisust, millele järgneb keskkond ja säästev areng ning karjääri kujundamine (tabel 9). Suhteliselt palju tähelepanu näib pööratavat ka kodukohale ning rahvuskultuurile; vene õppekeele koolid toovad läbiva teemana sisse eesti ja slaavi kultuuri integratsiooni (2 mainingut) ning *Russica* ja vene keele ning identiteedi (2). Mõnel puhul võib eeldada läbivate teemade fikseerimisel kooli õppekavas RÕKi 1996. a versiooni mõju (nt tarbimine, kutsevalik).

TABEL 9. Ankeedivastustes fikseeritud läbivad teemad kooli õppekavas

Põhiteema	Mainingute arv	Allteemad, lähedased teemad	Maininguid kokku
keskkond ja säästev areng	70	tarbimine	71
informaatika	62	arvuti algõpe, infotehnoloogia	63
turvalisus	59	liiklus, tervisekasvatus	76
karjäär ja selle kujundamine	57	elus toimetulek, kutsevalik	70
meedia	52	(sageli koos infotehnoloogiaga)	52
kodukoht, kodumaa	7	kodulugu, kultuurilugu, isamaaline kasvatus, Estica, Russica jms	14
maailmakultuur	4	haridus, kunst, looming	8
eetika, esteetika	1	kombeõpetus, suhtluskasvatus	3
muu		sport ja kehakultuur, inimene, funktsionaalne lugemisoskus	3

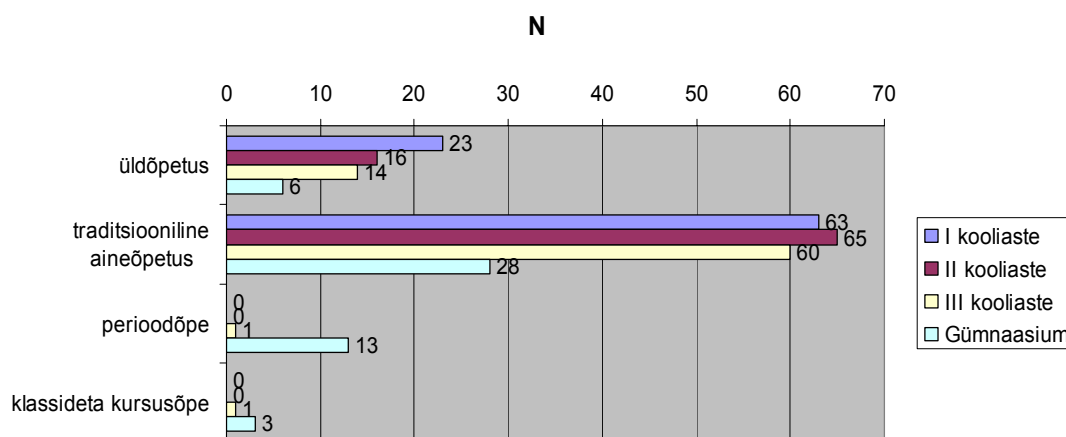
3.4. Üldine õppekorraldus

3.4.1. Õppevormid ja –suunad kooliõppekavas (küs 23, 24)

Koolis rakendatavate õppevormidena pakub küsitlusleht valikvastusena neli võimalust: üldõpetus, traditsiooniline aineõpetus, perioodõpe ning klassideta kursused. Ootuspäraselt on valdavaks õppevormiks traditsiooniline aineõpetus; ühtegi õppevormi koolid omalt poolt lisanud ei ole. Koolide valikuid peegeldab tabel 10 ja joonis 6. Lahknevus koolide üldarvust näib tulenevat asjaolust, et erisuguseid õppevorme ei rakendata sama kooliastme kõigis klassides ühtviisi.

TABEL 10. Koolides rakendatavad õppevormid

Õppevorm	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste	Gümnaasium
üldõpetus	23	16	14	6
traditsiooniline aineõpetus	63	65	60	28
perioodõpe	0	0	1	13
klassideta kursused	0	0	1	3

Joonis 6 . Koolides rakendatavad õppevormid.

Kaheldav tundub olevat üldõpetuse ulatuslik rakendamine II ja III kooliastmes ning isegi gümnaasiumis – ehk on siin siiski tegemist mõiste *üldõpetus* väärtõlgendusega (samastatakse tavaõpetusega, s.o traditsioonilise aineõpetusega).

Õppesuundade (küs 24) osas on ankeedivastused väga laialivalguvad. Siin nenditakse mõnikord fakti, et tegemist on süvaõppega lisatundide näol (kõigis kooliastmes kokku 18 mainingut), märgitakse eelmises punktis küsitud õppevorme (traditsiooniline aineõpe – 10, kursuste süsteem 2) ja osutatakse õppekorraldusele (ainete diferentseeritud õpetamine – 2) või õpiabi korraldusele (parandusõpe – 3, tasandusõpe – 3, logopeedia – 3, lihtsustatud õpe – 1, hooldusõpe – 1); küsitav on ka muusikaterapia (1-1-1-0) õppesuunana. Seesugune mõõdarääkimine näib tulenevat ebakindlusest õppekavaga seostuvas (ja ehk laiemaltki – üldse pedagoogika) terminitarvituses.

Jättes eeltoodu kõrvale, on võimalik õppesuundi puudutavad vastused koondada teatavasse üldisematesse, mõnevõrra tinglikesse rühmadesse (tabel 11).

TABEL 11. Õppesuunad kooliastmeti

Õppesuund	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste	Gümnaasium
1. Üldharu	12	12	11	7
2. humanitaarharu	3	3	3	11
võõrkeeled	-	-	-	2
inglise keel	3	2	2	2
vene keel	-	1	-	1
rootsi ja inglise keel	-	1	1	-
eesti keel	1	1	1	1
meedia	-	-	-	2
kodulugu	1	-	-	-
ajalugu	-	-	-	-
2.Kokku humanitaarained	8	8	7	20
3. reaalharu	2	3	3	15
arvuti, infotehnoloogia	1	4	4	2
matemaatika	1	1	2	2
matemaatika-füüsika	-	-	-	1
keemia	-	-	1	1
loodusteadused	-	-	-	3
bioloogia	-	-	-	1
ökoloogia	-	-	-	1
3. Kokku reaalained	4	8	10	26
muusika	2	2	1	1
kunst	2	2	1	2
4. Kokku andeained	4	4	2	3
majandusõpe	2	2	2	6
merendus	-	-	-	1
riigikaitse	-	-	-	1
5. Kokku kutseained	-	-	-	2
KOKKU ERI ÕPPESUUNDI	19	23	20	57

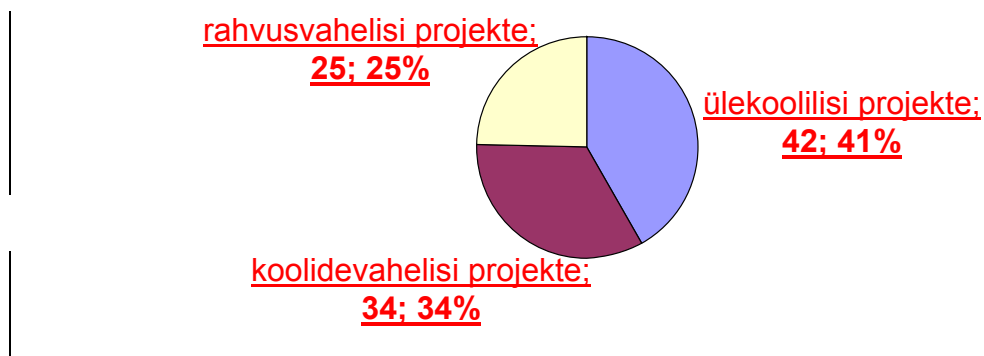
Koolidest laekunud vastuste alusel tuleks väita, et mitmesuguseid eri õppesuundadega *resp.* kallakutega koole on märksa enam kui nn tavalisi üldhariduskoole. Näib siiski, et vähemalt põhikoolides pole niivõrd tegemist õppesuunaga kui lihtsalt ühe või teise aine tundide lisamisega vaba tunniressursi arvel (nt matemaatika, eesti keele tunnid).

3.4.2. Projektõpe kooli õppekavas (küs 40, 41)

Küsimusele mitmesuguste projektide olemasolust kooli õppekava üldosas on jätnud vastamata 15 kooli 77-st; vastanuist jaatab projektide olemasolu 32 (51,6 % vastanud koolidest), eitavalt vastab 30 kooli (48,4 % vastanuist). Need andmed osutavad, et projektõpe pole meie koolides kuigivõrd omaseks muutunud.

Tabelisse kantud projektidest selgub, et vastanud 32 kooli on kirja pannud ühtekokku 101 projekti, neist

ülekooolilisi projekte	42,
koolidevahelisi projekte	34,
rahvusvahelisi projekte	25.

Joonis 7. Nimetatud projektide tüübid

Osa koole on täitnud korrektselt kõik nõutavad lahtrid, mis läbi saame hea ülevaate tehtavast. Näiteks

Projekti nimetus	Ulatus	Sihtrühm	Eesmärk
Baltic Sea	rahvusvaheline	saksa keelt õppivad õpilased	keskkonnateadlikkuse arendamine
Comeniuse projekt "Loodus ja vastutus"	rahvusvaheline	12–18-aastased õpilased	suhtlemine raalil ja inglise keeles; täiustada teadmisi looduse ja inimese vahekorra

Vahel on aga sihtrühm hoopis kirjutamata või vastavasse lahtrisse märgitud üld-sõnaline *õpilased*; ka projekti nimetus ning eesmärk on antud taoti niivõrd üldsõnaliselt, et tekib küsimus, kuivõrd on neil puhkul üldse tegemist projektiga.

Näiteid

I. Projekti nimetus	Ulatus	II. Sihtrühm	III. Eesmärk
Murdeealiste projekt	ülekoooliline	5.–8. kl	ennetus
Säästev areng	koolide- vaheline	5.-6. kl	säästlikkuse kasvatamine
Süvaõppe praktika	ülekoooliline	süvaklassid	õpipädevuste suurendamine
Õpiraskustega lapsed	ülekoooliline	Õpiraskustega lapsed	abi osutamine lastele, kes ei tule toime õppimisega
Ökoloogiaalane õpetus ja kasvatus gümnaasiumis	ülekoooliline	1.-12. kl	ökoloogiaalane õpetus ja kasvatus

Kokkuvõtted seesugustest vastustest oleksid ülemäära meelevaldsed.

3.4.3. Õpiabist ja õpilaste nõustamisest kooli õppekavas (küs 47)

Ankeedile vastanute seas on vaid üks kool, kes pole osutanud õpilaste nõustamise ja õpiabi korraldamise ühelegi võimalusele. Enim kantakse koolides hoolt logopeedilise ravi eest; oluline koht on parandusõppel; koolipsühholoogi teenuseid vajavad paljude koolide õpilased (lähemalt tabel 12). Pisut imestama paneb asjaolu, et individuaalseid õppekavu rakendatakse peamiselt põhikoolis ja vaid kahes gümnaasiumis; see sunnib oletama, et tegemist on eelkõige lihtsustatud ja mitte niivõrd õpilase huvisid ja kalduvusi arvestava individuaalse õppekavaga.

TABEL 12. Õpilaste nõustamine ja õpiabi

Valdkond, vorm	Koolide arv	Klass(id)
A. Valikvastuste seast		
logopeediline ravi, kõneravi	61	põhikool (ühes koolis 12. klassini)
parandusõpe, korrigeerimistöö	42	põhikool
individuaalne, sealhulgas lihtsustatud õppekava	39	peamiselt põhikool, üksikud gümnaasiumis
tasandusklass	9	1.-9. klass
abiklass	4	1.-9. klass
kasvatusraskustega õpilaste klass	10	peamiselt 7.-9. klass, üksikud mujal
diferentseeritud õpe rühma-tundides	11	peamiselt 7.-9. klass, üksikud mujal
koolipsühholoogi teenused	35	kõik klassid
sotsiaalpedagoogi teenused	11	kõik klassid
B. Koolid lisanud		
aineõpetaja konsultatsioonid, järelaitamistunnid	9	
abiõpe, peamiselt pikapäevarühmas	6	
koduõpe	8	
tugiõpe	2	
keeleõpe muulastele	1	
nõustamine kutsevalikul	1	
töö andekatega	1	

Vabavastustes tõstetakse esile nn **järeleaitamistunnid** (konsultatsioonid), mida kasutatakse kindlasti näidatust oluliselt rohkem ja mida vastanute arv olnuks märksa suurem, kui see oleks antud olnud vastusvariandina. Tulevikus peaks ehk enam koolide tähelepanu suunama kolmele olulisele tööloigule, mis küsitluslehel antud

vastusvariantidele lisatud – kutsevaliku nõustamisele, tööle andekatega ning muulaste keeleõppele.

Vabavastustes osutasid üksikud koolid ka õpilasi nõustavaile töövormidele – arenguvestlustele, psühholoogialoenguile ja projektipäevadele (3).

3.5. Võõrkeeleõpe

3.5.1. Võõrkeeleõppe korraldus ja õpetatavad võõrkeeled (küs-d 24-33)

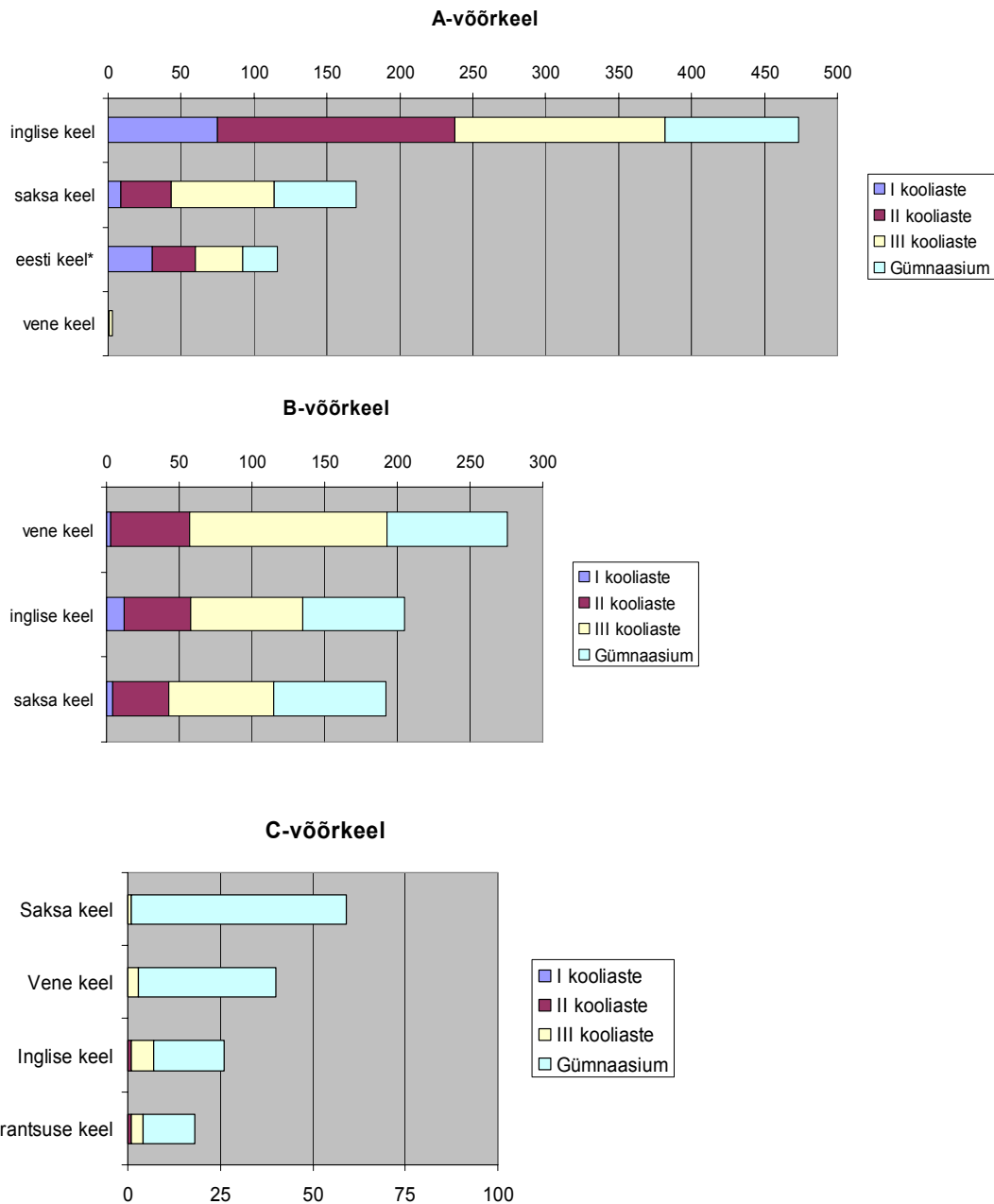
Võõrkeeleõppe korraldusest ei ole käsitletava ankeetküsitluse põhjal võimalik saada loodetud ülevaadet mitmel põhjusel, eeskätt seepärast, et kõik koolid pole esitatavaid andmeid vormistanud üheselt mõistetavana, osa andmeid on aga jäetud sootuks märkimata. Teine põhjus näib seisvat selles, et mõnes koolis õpetatakse B- ja C-keelena paralleelselt mitut võõrkeelt, lisaks varieeruvad võõrkeeled õppeaastati, nii et eri tabeleis esitatud arvud mitmel pool (järelikult siis ka mitte üldkokkuvõtteis) ei klapi. Lisaraskuseks andmete üldistamisel on seegi, et mõnes vene õppekeele koolis on riigikeelt käsitatud A-võõrkeelena, teisel mitte. Nii nõuaks ülevaate saamine võõrkeelte kombineerumisest koolides, samuti analüüs, kas on tegemist võõrkeele süvaõppe, kooliastme vabade tundide (valikaine) või lisakursustega, täiendavat läbimõeldud küsitlust.

Praegune andmestik lubab esile tuua vaid kõige üldisemaid tendentse õpetatavate keelte kohta, nimelt **milliseid võõrkeeli** õpitakse küsitluslehele vastanud koolides **kohustuslikena**, s.o A- ja B-keelena, mida eelistatakse õpetada C-keelena (tabelid 13 ja 14, joonis 8).

TABEL 13. A- ja B-keele õpetamine eri kooliastmeis (õppivate klasside arv)

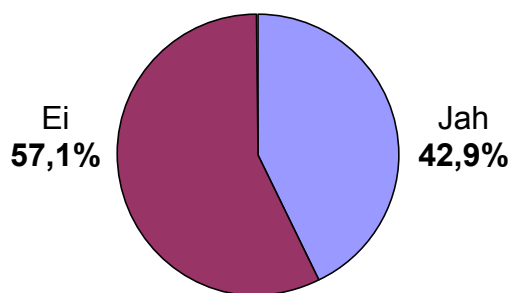
Õpitav võõrkeel	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste	Gümnaasium	Kokku klasse
A-keelena					
inglise keel	75	163	144	91	473
saksa keel	9	34	71	56	170
eesti keel*	30	30	32	24	116
vene keel	-	1	2	-	3
B-keelena					
vene keel	3	54	136	83	276
inglise keel	12	46	77	70	205
saksa keel	4	39	72	77	192
prantsuse k.	-	2	3	3	8

Märkus: eesti keel A-keelena märgib ilmselt kohustuslikku eesti keele kui riigikeele õpetamist.

Joonis 8. Eri kooliastmeis A-, B- ja C-keelena õpitavad võõrkeeled

Küsimusele, kas koolis õpetatakse ka **C-võõrkeelt**, vastab 63 kooli, neist jaatavalt 27, eitavalt 36 kooli (joonis 9). Vastamata sellele küsimusele jätab 14 kooli. Et kolmandat võõrkeelt õpetatakse enamasti gümnaasiumis, on muidugi loomulik, et algkoolid sellele küsimusele ei vasta. C-võõrkeelena domineerib vastanud koolides saksa keel (tabel 14).

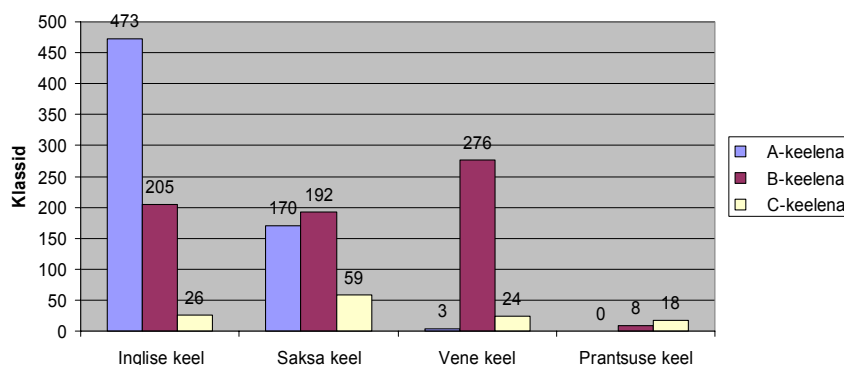

Joonis 9. Kas teie koolis õpetatakse ka C-võõrkeelt?

TABEL 14. C-keelena õpetatavad keeled (õppivate klasside arv)

Õpitav võõrkeel	VI kl	VII kl	VIII kl	IX kl	X kl	XI kl	XII kl	Kokku klasse
saksa	–	1	–	–	21	19	18	59
inglise	1	1	2	3	6	6	7	26
vene	–	1	1	1	5	5	11	24
prantsuse	1	1	1	1	5	5	4	18
soome	–	–	–	–	4	4	4	12
hispaania	–	–	–	–	1	1	1	3
rootsi	–	–	–	–	–	1	1	2
ladina	–	–	–	–	1	–	–	1

Ankeedivastuste põhjal **algab esimese võõrkeele õpetamine** enamasti 3. klassis; esimesest õppeaastast alustab võõrkeele õppimist siiski 7 klassi, millele lisandub teisel õppeaastal veel seitse klassi (siia pole arvatud eesti keele õppimist vene õppekeelelega koolides). **Teist võõrkeelt** õpitakse juba esimesel õppeaastal 2 klassis, teisel õppeaastal õpib B-keelt 4 ja kolmandal õppeaastal juba 13 klassi; enamik klasse alustab õppimist alles 6. klassis. **C-keelt** õpitakse valdavalt gümnaasiumis, väga üksikuis koolides alustatakse siiski juba 6. klassis. Õpitavaist võõrkeeltest on esikohal inglise keel, mida õppisid küsitluse korraldamise aastal vastanud koolides eri tasandeil ühtekokku 704 klassi õpilased; järgnevad saksa ja vene keel ning oluliselt väiksema levikuga prantsuse keel (joonis 10).

Joonis 10. Eri võõrkeelte õpetamise ulatus (õppivate klasside arv)

3.5.2. Eesti keeles õpetatavad ained vene õppekeelega koolis (küs 30, 33, 35, 40)

Tinglikult seostub võõrkeeleeõppega ka mõne aine õpetamine muukeelsetele lastele eesti keeles. Koolide sellekohased andmed ülevaatlukustab tabel 15. Ehkki vaid ühe kooli I kooliastme kohta on otsesõnul märgitud, et ühtki ainet eesti keeles ei õpetata, selgub vabavastustele reageerimata jätmisest, et seesuguseid koole on märksa rohkem: koolid on ilmselt arvanud, et kui mõnes kooliastmes pole märgitud ühtki eesti keeles õpetatavat ainet, pole vaja tähistada ka väidet ei õpeta aineid eesti keeles. Keelekümblusega algklassides on tegemist kolmes koolis.

TABEL 15. Eesti keeles õpetatavad ained vene õppekeelega koolides (koolide arv)

Õppeaine	I kooliaste*	II kooliaste	III kooliaste	Gümnaasium
eesti keel	2	2	1	1
eesti kirjandus	–	1	1	6
kodulugu	1	2	1	–
eesti kultuurilugu	–	–	–	2
(Eesti) geograafia	–	–	2	3
matemaatika	–	3	1	–
looduõpe	2	3	–	–
inimeseõpetus	1	2	–	–
keemia	–	–	–	1
arvutiõpe	–	–	–	1
muusika	4	6	1	1
kunstiõpetus	3	5	4	1
tööõpetus	3	6	2	–
kehaline kasvatus	5	8	5	3

* Kolmes koolis on keelekümblusklass.

Üsna ootuspärane on tendents, et eesti keelt õppekeelena kasutatakse enim muusika-, kunsti- ja tööõpetuses ning kehalises kasvatuses, kus sõnalist väljendust toetab oluliselt muu (ettenäitamine, kuulamine). Gümnaasiumiastmes muutub mõistetavalt eestikeelsena olulisimaks Eestiga seonduv ainestik. Muus osas näib eestikeelse õpetuse raskuspunkt kanduvat II kooliastmesse, kus teatav eesti keele oskus juba omandatud, kuid õpitav aines pole veel väga raske ja ehk loomulik huvigi uue keele omandamise vastu veel raugemata.

3.6. Kooliastmete õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamine põhikoolis (28-35)

3.6.1. Kooliastmete õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamine kohustuslike õppeainete õppe süvendamiseks

Riiklikus õppekavas õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamise otsustab kool. Küsimusi, kuidas on põhikoolides õppesisult määratlemata nädalatunnid jaotatud, olid koolid mitmeti lahti mõtestanud: tabeli õige täitmise kõrval oli ka koole, kes esitasid

kohustuslike õppeainete koguarvu või kohustuslike ja lisatundide arvu liidetuna. Segadusi tekitas ka kooliastmete õppesisult määratlemata nädalatundide erinev arv eesti ja vene õppekeele koolides (vastavalt 7-10-7 ja 4-7-4). Seetõttu oli võimalik üksnes ebamääraselt fikseerida, missuguste kohustuslike ainete õpetamiseks on antud enam, missugustele vähem lisatunde. – aluseks klasside arv, kus vastavat ainet õpetatud.

Ained, mida **kohustuslikele tundidele lisaks** enim õpetatakse, on koolide andmeil:

I kooliastmes	II kooliastmes	III kooliastmes
1. matemaatika	1. matemaatika	1. matemaatika
2. eesti keel	2. A-võõrkeel	2. geograafia
3. loodusõpe	3. ajalugu	3. tööõpetus
	4.–5. eesti keel	4. bioloogia
5.–6. kunstiõpetus	4.–5. B-võõrkeel	5. keemia
5.–6. kehaline kasvatus	6. muusika	6. eesti keel

Ülevaatest selgub, et matemaatikat peab enamik vastanud koole kõigis kooliastmes niivõrd raskeks õppeaineiks, et selle omandamine vajab RÕKis ettenähtust enam tunde. Eesti keele tundide arvu peetakse olulisimaks lisada mõistetavalt I kooliastmes, s.o lugemis- ja kirjutamisoskuse kujundamise põhiperioodil. Mõnevõrra üllatas, et III kooliastmes kasutati suhteliselt suur hulk riiklikus õppekavas õppesisult määratlemata nädalatunde tööõpetuse lisatundideks; enam oodanuks tähelepanu eesti keelele kui põhikooli lõpueksamiainele.

3.6.2. Valikained põhikoolis

Põhikooli valikainete fikseerimiselgi on palju ebamäärasust. Valikainete puudumist on otsesõnu märkinud vaid üks kool; küll on aga väidetud, et tundide arvu klassiti on raske/ei saa fikseerida, et sageli tegemist rühmatundidega jms. Mõnel puhul pakutakse valikainetena tunnijaotusplaani kohustuslikkegi õppeaineid (nt geograafia, matemaatika), võõrkeele rööbiti märgitakse üksikkeeli (nt inglise, rootsi). C-keele õpetamist selles osas märgib vaid 1 kool, ilmselt seetõttu, et selle kohta oli küsimus võõrkeeleõppega seoses eespool (vt 3.5). Tabel 16 esitab põhikoolis õpetatavad valikained niisugusel kujul, nagu need on ankeedivastustes. Siit ilmneb, et väga suur osa koole peab vajalikuks valikainena pakkuda õpilastele **arvutikasutusega** seonduvat; tähtsustatakse peale kohustuslike ka teiste võõrkeelte õpetamist ja majandusõpet põhikooli kõigil astmetel.

Tabel 16. Õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamine valikainete õpetamiseks

Õppeaine	Koolide arv		
	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
arvutiõpetus (informaatika, infotehnoloogia)	14	35	43
võõrkeel	5	1	–
C-võõrkeel	–	1	1

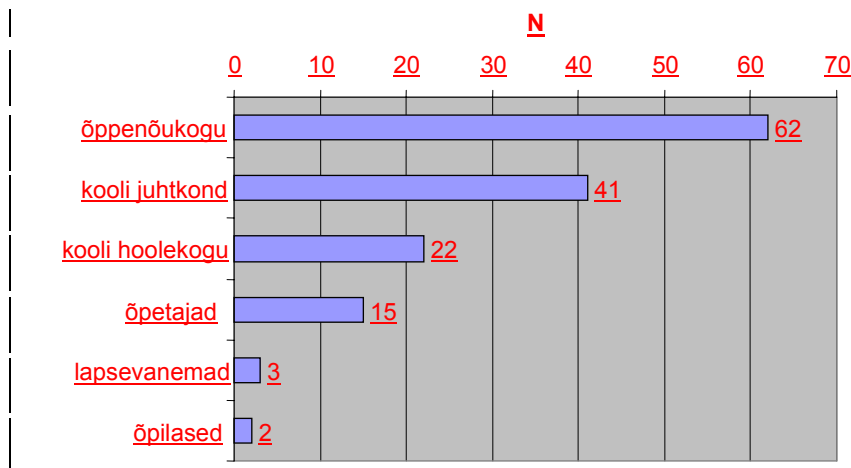
inglise keel	7	2	3
prantsuse keel	1	2	2
rootsi keel	–	1	1
kõne arendamine	1	–	–
tekstiõpetus	–	–	1
võru keel	1	–	–
kultuurilugu	1	–	–
kodulugu	–	1	–
matemaatika	–	1	2
geograafia	–	1	1
majandusõpe	7	7	4
bioloogia	–	–	2
kunst	–	–	2
rütmika	2	1	–
tants	1	1	1
usuõpetus	1	1	1
õpioskused	–	2	–

3.6.3. Õppesisult määratlemata nädalatundide kasutuse üle otsustamine (küs 34, 35/36, 37)

Kooliastmete õppesisult määratlemata nädalatundide kasutamise üle **peaotsustajaks** on koolidest laekunud vastuste põhjal õppenõukogu, ehkki vastustena pakuti ka kooli juhtkonda, hoolekogu ja vabavastustena õpetajaid erisuguses funktsioonis (tabel 17). Üksnes paaril juhul anti otsustamisõigus lapsevanemaile või õpilastele. Kooliastmeti vastuseid andma – ehkki seda küsimus eeldas – ei suunanud ankeedi selle punkti vormistus.

TABEL 17. Õppesisult määratlemata nädalatundide jaotuse üle otsustajad

Otsustaja	Vastanud koole (arv)	% ankeedile vastanuist
õppenõukogu	62	80,5
kooli juhtkond	41	53,2
kooli hoolekogu	22	28,6
õpetajad,	15	19,5
neist: ainekomisjonid, -seksioonid	8	
aineõpetajad (kooliastmeti)	4	
spets. õpetajate töörühmad	3	
lapsevanemad	3	3,9
õpilased	2	2,6

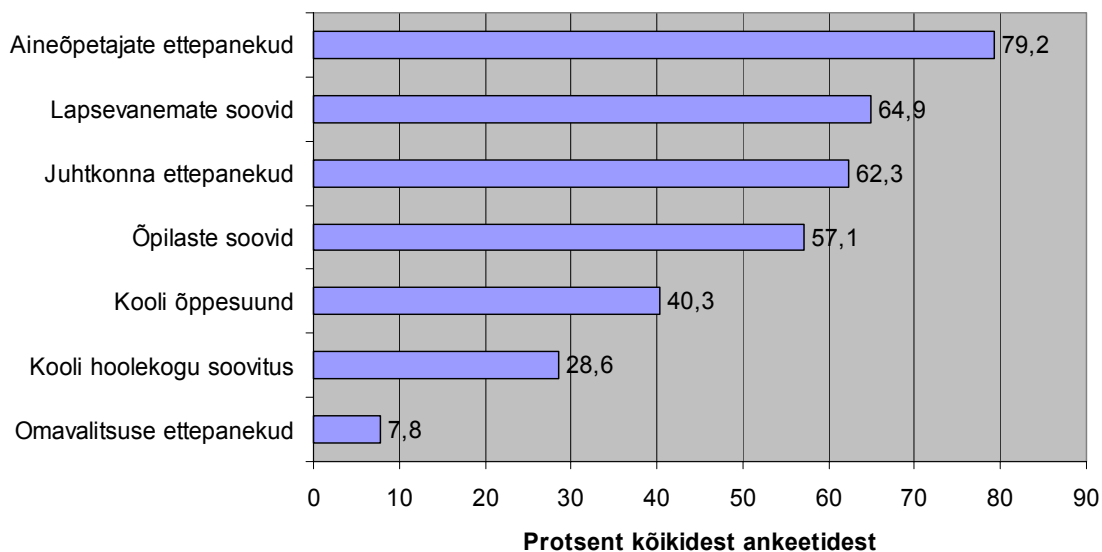
Joonis 11. Põhikooli õppesisult määratlemata nädalatundide jaotuse üle otsustajad

Põhikooli **valikainete valikul (küs 35 /37)** sooviti küsitluslehega eelkõige teada saada, kuidas mõjutab seda kooli õppesuund, teisalt aga, kelle valikuettepanekud on kooliti kõige määravamad. Määravaimaks kujunesid vastuslehtede andmeil **aine-õpetajate ettepanekud**, kuid märksa suurem kaal kui õppesisult määratlemata nädalatundide kasutuse üle otsustamisel oli siin õpilaste ja lastevanemate soovidel (tabel 18, joonis 11). Õppesuunale täienduseks põhjendati valikainete valikut vabavastustes antud osutustega kooli vajadustele-võimalustele: kooli arengukava (1), traditsioonid (2), materiaalsed võimalused (1), vastavate õpetajate olemasolu (2), õppetase (2). Ilmselt oleks seesuguseid, paratamatult arvestamist vääri vaid põhjendusi pakutud enam, kui needki oleks ette antud valikutena (või vähemalt mitte rohkete valikvastuste järel *Muud* all); usutavasti kätkesid need juhtkonna ja kooli hoolekogu soovitustes.

TABEL 18. Valikainete valiku alused (n=77)

Alus	Vastanud koole (arv)	% ankeedile vastanuist
Aineõpetajate ettepanekud	61	79,2
Lastevanemate soovid	50	64,9
Juhtkonna ettepanekud	48	62,3
Õpilaste soovid	44	57,1
Kooli hoolekogu soovitus	22	28,6
Omaavalitsuse ettepanekud	6	7,8
Kooli õppesuund	31	40,3
Muud koolist tingitud tegurid	8	10,4

Mis oli aluseks põhikoolis õpetatavate valikainete valikul?
(Märkige kõik sobivad variandid)

Joonis 12.

3.7. Õppesisult määratlemata nädalatundide/kursuste kasutamine gümnaasiumiastmes

3.7.1. Lisakursused kohustuslike ainete õppe süvendamiseks

Gümnaasiumiastmes on väikseim lubatud nädalakoormus 32 tundi, mis tähendab, et gümnaasiumiastmes tuleb õppida kokku vähemalt 96 kursust. Kohustuslike õppeainete kohustuslike kursusi on riiklikus õppekavas kokku 72. Ülejäänud vähemalt 24 kursuse sisu on kooli otsustada. Osa neist antakse kohustuslikele õppeainetele lisakursusteks, et arendada välja kooli õppesuund/-suunad või tõhustada eksamiainete õpet. Niisugune kohustuslikele õppeainetele lisakursuste andmine peaks ilmnema küs 36/38 all täidetavas tabelis. Kahjuks on osa koole jätnud selle tabeli täitmata või täitnud puudulikult, mistõttu tervikpilti pole selle kohta võimalik anda. Kõige enam näib lisakursusi antavat **A-võõrkeele omandamiseks**, suhteliselt sageli saavad täiendavaid tunde/kursusi ka eesti keel, kirjandus ja matemaatika, aga ka ajalugu, keemia jt. Ettenähtust vähem kursusi esineb aineti vaid üksikuis koolides.

Teine osa kohustuslike õppeainete nimetusega kursusi kujutavad endast ilmselt aine põhjalikumalt käsitlust, täiendava õppesisuga **erikursusi**, mis on iseloomulikud süvaõppega koolidele (nt Nõo Realgümnaasium, Tartu Kunstigümnaasium). Ühesuguste nimetustega lisakursuste jagunemine kohustuslikeks õppeainete lisakursusteks ja valikainekursusteks kokkuvõtteist enamasti ei nähtu, sest ankeedivastustes on seesugused ained märgitud kord siin, samas teisel, mõnikord ilmselt mõlemal pool. Nii on valikainena märgitud ka näiteks eesti keel ja keemia; kahel juhtumil on koolid märkinud kursuse nimetuseks *eksamiaine*; vaid üksikuil juhtumil on antud valikkursuse täpsustav nimetus, nt *elu ja keskkonna keemia, inglise ärikeel*). Seepärast püüab alljärgnev ülevaatlükustada kõik küsitluslehe p 37/39 all esitatud kursused.

3.7.2. Valikained gümnaasiumiastmes (küs 37/39)

Küsitluslehed täidetult tagastanud koolid nimetavad ühtekokku **96 koolis õpetatavat valikkursust**. Osa nimetatuid aitavad põhjalikumalt käsitleda õpikohuslikke, sealjuures võimalikke eksamiaineid (nt eesti keel, keemia, bioloogia), teised seonduvad ühe või teise aine süvaõpetuse või kooli erisuunaga (nt inglise kirjandus, mikrobioloogia, kompositsioon). Loetelu sisaldab üsna põnevaid, eluks ettevalmistavaid üldkursusi (nt karjääri planeerimine, esmaabi, väitlusõpetus), kultuuriaineid (nt teatri-lugu, peotants, kirjakunst), kutse-eelset õpetust (nt raamatupidamine, autoõpetus, kulinaaria), kehalise kasvatus valikkursusi (nt aeroobika) jpm. Loendi levinumaist valikkursustest (mida õpetatakse vähemalt 5 koolis) esitab tabel 19 ja joonis 13.

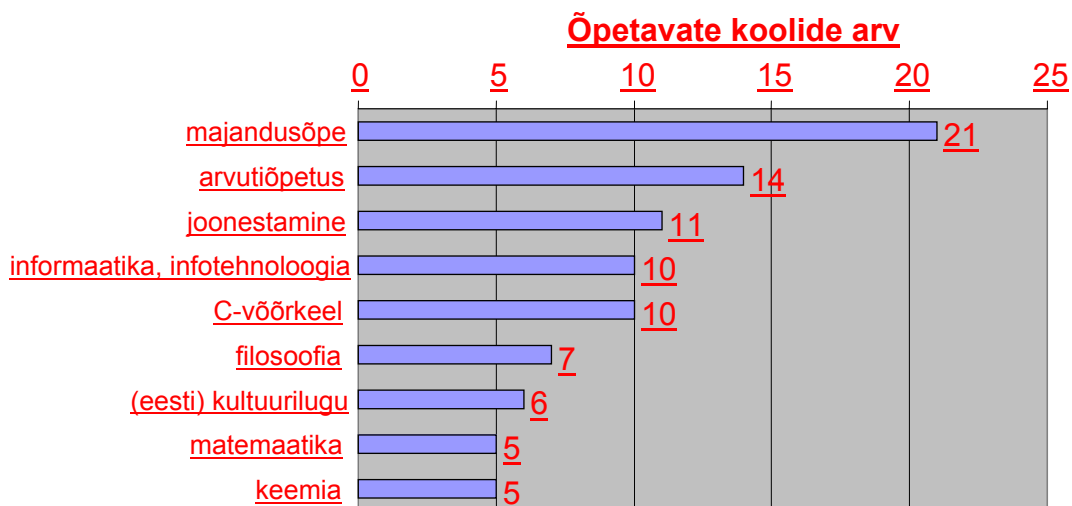
TABEL 19. Levinumad valikkursused

Valikkursuse nimetus	Õpetavate koolide arv	Kursuse maht* (keskmine)
majandusõpe	21	1,3
arvutiõpetus	14	1,7
joonestamine	11	1,7
informaatika, infotehnoloogia	10	1,7
C-võõrkeel	10	1,6
filosoofia	7	1,7
(eesti) kultuurilugu	6	1,0
matemaatika	5	1,2
keemia	5	1,0

*1 kursus on 35 õppetundi

3.7.3. Õppesisult määratlemata nädalatundide/kursuste kasutuse otsustamine (küs 38-39/41-42)

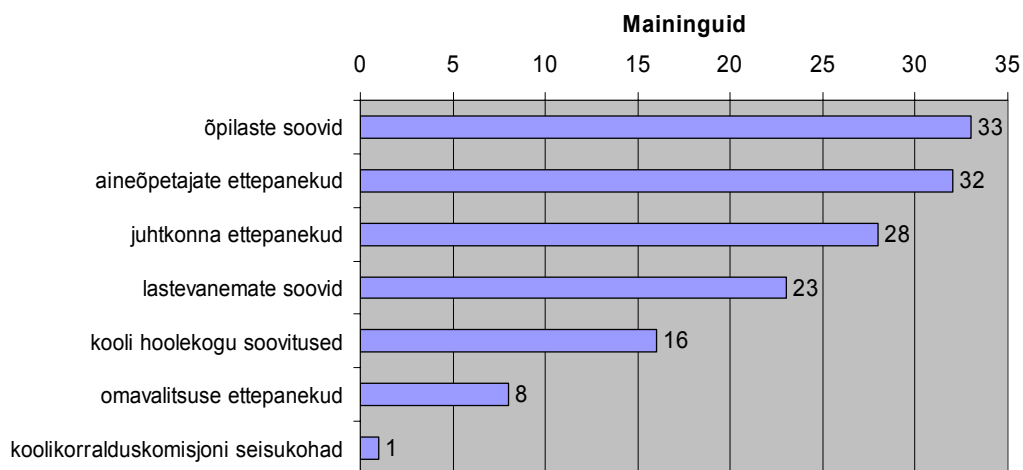
Ka gümnaasiumiastmes on selles küsimuses koolidest laekunud vastuste põhjal **peaotsustajaks** õppenõukogu (35 mainingut), järgnes kooli juhtkond (27), hoolekogu (14), ainekomisjonide esimehed (6) või teised õpetajad (2) ning muud rühmitused (koolikorralduskomisjon, metoodikanõukogu (2)); õpilased said otsustamisel kaasa rääkida 13 ja lapsevanemad 3 koolis.

Joonis 13. Levinumad valikkursused

Gümnaasiumi **valikkursuste valikul** (küs 39/42) on arvestamist väärinud (vt ka joonis 14):

- õpilaste soovid (33 mainingut),
- aineõpetajate ettepanekud (32),
- juhtkonna ettepanekud (28),
- lastevanemate soovid (23),
- kooli hoolekogu soovitusel (16),
- omavalitsuse ettepanekud (8)
- ja koolikorralduskomisjoni seisukohad (1).

Joonis 14. Valikainete valiku mõjutegurid

Põhialuseks valikainete ja kursuste valikul on olnud **kooli õppesuund** (32, s.o. niisama palju vastuseid kui neid, mis jaatasid õpilaste soove ja aineõpetajate ettepanekuid) ja traditsioonid (1) ning võimalused (1), sealhulgas sobiva kaadri olemasolu (2), aga mõnevõrra ka oodatavad riigieksamid (2). Usutavasti oleneb kooli näo kujundamisel materiaalistest võimalustest, vastava kaadri olemasolust,

traditsioonidest jms kaugelt rohkem, kui etteantud valikvastustele ise lisa pakuti. Seegi küsimus vääriks lähemat jälgimist.

3.8. Hindamine

3.8.1. Hindamise põhimõtted, sõnaline hindamine

Kooli õppekava üldosas määratletud põhimõtete kirjapanekut vabavastustena nõudis ankeediküsimus 42. Vastustes rõhutatakse, et hindamispõhimõtete fikseerimisel kooli õppekava üldosas on aluseks olnud RÕK ning muu haridusministeeriumi juhendmaterjal (16 mainingut). Märgitakse, et hindamine on kooli õppekava üks osa (1), mis sisaldab muu kõrval hindamise üldnõudeid (3), numbrilise hindamise skaala (1) ning järgmise klassi üleviimise, klassikordamise, suvetöö jms üle otsustamise põhimõtteid (1). Oluliseks hinnatakse õpilaste (12) ja lastevanemate (3) teavitamist hindamise eesmärkidest, korrast ja hindamisnormidest. Olgu märgitud, et ühes ankeedis räägiti siinkohal kooli tegevuse hindamisest.

Kooli õppekava hindamist käsitlevas osas peetakse vajalikuks fikseerida **hindamise eesmärgid** (2), mis öeldakse lähtuvat üldistest õppe- ja kasvatustöö eesmärkidest (1). Enamikus ankeedivastustes ongi kirja pandud, kuidas hindamist on eesmärgistatud. Eesmärgidena kirjutatakse, et hindamine

- motiveerib õppima (25) ning kujundab hoolsaid õppureid (1);
- annab tagasisidet õpilastele, õpetajale ja lapsevanematele, suunates nõndaviisi õppimise käiku (27);
- suunab ja õpetab õpilasi ennast hindama (20);
- toetab õpilaste arengut (4);
- aitab valida haridusteed (1).

Koolid on ka märkinud, **mida hinnatakse**: siin on üldsõnalise õpitulemuste saavutatuse kõrval (13) nimetatud teadmisi (3), oskusi (2), õpilaste arengut (1) ja väljendusoskust (1), aga ka koostööd (1) ja tööharjumusi (1). Käitumise hindamist mainib 6 kooli, lisades, et põhikoolis hinnatakse üksnes hoolsust.

Nõuete seas hindamisele ja hinnetele mainitakse kõige sagedamini objektiivsust (5) ja vajadust arvestada hindamiselgi õpilase individuaalsust (6). Järgnevad hindamiskriteeriumide arusaadavus (3) ja neile vastavus (1) ning hinnete võrreldavus (2). Veel on nimetatud hinde läbipaistvust ja/või põhjendamist õpilasele (2) ning tasakaalu kirjaliku ja suulise töö eest saadavate hinnete vahel (1).

Üsna kirevat pilti pakuvad kirja pandud **hindamisviisid ja -vahendid**. Selles osas nimetatakse ühelt poolt, et põhikoolis on hindamine traditsiooniline (1), gümnaasiumis hinnatakse kursuseti (2); hinnatakse teatavate ajavahemike järel (1) ja hindamise aluseks väidetakse olevat arvestused (2) ja kontrolltööd (1).

Väga raske on saada ülevaadet sellest, milliseid hindeid pannakse välja, ainuüksi juba järjekindluseta terminitarvituse pärast: *protsessihindeid* (2) nimetatakse endist viisi ka *jooksvateks hinneteks* (2); *arvestuslike hinnetega* (6) rööbiti esineb *temaatiline hinne* (1); *kokkuvõtva või kokkuvõtliku hinde* (2) alla mahub ilmselt ka *lõplik hinne* (1). Veel on selle punkti vastustena kirjutatud *suuline hinne* (1), *sõnaline hinne/ hinnang* (1. klassis, 3), *numbriline hinne* (5).

Veel on selles punktis märgitud, et aineti on hindamine erisugune (1) ja et hindenormid on antud ainekavades (1).

Sõnalist hindamist (küüs 44) kasutab I klassis 54 kooli, I ja II klassis 14 kooli; sellele küsimusele eitavalt vastab 5 ja hoopis vastamata jätab 4 kooli.

3.8.2. Hindamise korraldusest kooliõppekava üldosas (küüs 43)

Et hindamise põhimõtted ja korraldus on küsimustikus jäänud valikvastusteta, siis on olnud koolidel raskusi määratlemisega, mida panna kirja ühe või teise punkti osas, ja nii kordub küsimusele 43 vastamisel paljuski sama, mida kirja pandud eelmise küsimuse kohta. Nii väidetakse, et hindamise korralduse fikseerimisel kooli õppekava üldosas on aluseks olnud RÕK ning muu haridusministeeriumi juhendmaterjal (17 mainingut). Lisatakse, et hindamisjuhend (-alused, -kord) on kooli õppekava üks osa ja selle on kinnitanud direktor või õppenõukogu (16); ainekavad sisaldavad hindamisjuhendi aineti või täpsustavad üldist hindamise korda (6).

Nagu eelmises punktis, nii peetakse hindamise korraldustki käsitlevas osas vajalikuks fikseerida **hindamise eesmäärke** (3), aga lisaks ka hindamise põhimõtteid ja funktsioone (2), numbrilise hindamise skaalat (1), järelvastamise korda ja hinnete märkimist päevikusse (2) ning vihikute kontrollimise nõudeid (1). Hindamisjuhendi koostamisel arvatakse vajalik olevat silmas pidada kooli õppesuundi ning traditsioone (1) ja kontrolltööde kavandamisel tervisekaitse nõudeid (1).

Eelmise punktiga osaliselt kattuvad ka märkused selle kohta, **mida hinnatakse**, ehkki mainitud ise mõneti erinevad: õpitulemuste saavutatuse (3), teadmiste ning oskuste (2) ja käitumise ning hoolsuse (2) kõrval rõhutatakse ka õppeprotsessi (8).

Nagu eelmises punktis, räägitakse ka siin jooksvaist ja protsessihindeist (3), arvestuslikest (10) ja kokkuvõtlikest hindeist (7), kusjuures üks kool märgib, et kolme protsessihinde eest pannakse välja arvestuslik hinne. **Kontrollivormidest** nimetatakse siingi kontrolltöid (2) ja arvestusi (3). Põhikoolis öeldakse hinnatavat põhiliselt õppeveerandite kaupa (4), gümnaasiumis sagedamini kursuste lõpus (6). Ühe kooli hindamisjuhendist on tõstetud esile, et ühe nädalatunniga aineis on lubatud veerandihinde asemel välja panna poolaastahinne.

Õpilastele peetakse vajalikuks **tutvustada** nii oodatavaid hindelisi töid (1) kui ka hindamisnorme (1) õppeveerandite alguses, õppeveerandite keskel anda aga infot iga pandava hinde kohta (1). Lapsevanemaid peetakse vajalikuks selle punkti all informeerida hindamisjuhendeist (6) ja oma lapse hindeist lisaks tunnistusele (2) kaks korda aastas hindelehtede (3), muidu aga õpilaspäeviku vahendusel (1); I kooliastmes peetakse oluliseks teavitada vanemaid ka protsessihindeist (1).

Mõtlemapanev on asjaolu, et nii enesehindamist kui ka kaasõpilaste hindamist nimetatakse kumbagi seoses hindamisega vaid ühe kooli vastuses.

3.8.3. Õpitulemustest teavitamise vorm (küs 45)

Soovides saada ülevaadet tagasisidest õpilaste õpitulemuste saavutatuse kohta, näivad ankeedi koostajad silmas pidavat kokkuvõtliku hindamistulemuse teatamist eelkõige **lapsevanemaile**. Kõige üldisematele tendentsidele osutavad siin etteantud vastuste valikud, mida täiendatud koolide poolt lisatuga (tabel 20).

TABEL 20. Õpitulemustest teavitamise vorm

Vorm	Vastanud koolide arv	Klass(id)
koolis väljatöötatud tunnistuse vorm	52	domineerivad 1. klassid (vanemais klassides harva)
klassitunnistuse standardvorm	72	1.-12. klass
kooliastme õpinguraamat	11	10.-12. klass
õpilase arengu ja pädevuste kirjeldamine	38	põhiliselt I kooliaste (harva mujal)
hinnetelehed	2	klasse pole märgitud
igakuine hindamise tabel	1	klasse pole märgitud
käitumiskaart+hinded	1	klasse pole märgitud

4. Koolide ainekavad ja nõuded õpetaja töökavale

4.1. Ainekavade väljatöötamise alusmaterjalid (küs 50)

Ainekavade väljatöötamise alusena märgib enamik koole (63) ootuspäraselt **riiklikku õppekava**, mis mõnel juhul esitatakse täpsustatult: RÕKi ainekavad (5), tunnijaotusplaan (4), RÕKi õpitulemused (1). Teine mõistetavalt oluline allikas on **kooli õppekava** (25), mis siingi on mõnikord antud täpsemal kujul: kooli õppekava üldosa (1) või selle varasem variant (2), eelmised ainekavad (3). Mainitakse ka seesugust materjali, nagu hoolduskoolide RÕKi tööversioon (1), riiklik abiõppekava (1) ja riiklik toimetulekuõppekava (1).

Lisaks ametlikule juhendmaterjalile mainivad koolid ka metoodilist kirjandust (8), ka täpsemalt aineaamatut (3), metoodikaraamatut (1) ja artikleid Õpetajate Lehes (2). Abiks ainekavade väljatöötamisel on olnud mitmesugune koolitus, ennekõike mitmesugused kursused täiendkoolituskeskustes (8) jt koolitusfirmade korraldusel (2), kuid mainitakse ka (linna) ainesektsiooni (2) ning koolisisest koolitust (3). Ainekavade väljatöötamisel on küsitlusandmeil tuginetud ka kolleegide või isiklike kogemustele (12), õpetajate töörühma ettepanekuile (1) ja riigieksaminoodeile (1).

Ainekavade koostamisel on **põhimõtteliselt** poolelt jälgitud õppekavas fikseeritud üldpädevusi (2) ja läbivaid teemasid (1), enamasti rõhutatakse ses osas aga konkreetse kooli õppesuunda (4), õppe-kasvatuseesmärke (2) ja missiooni (1), osalemist projektides ning muidugi ka kooli (materiaalseid) võimalusi (6) ning õpilaste ja lastevanemate vajadusi (1). Koostamisel peetakse silmas ka otstarbekust ja integreerimist (2).

Sageli märgitakse ses punktis ka niisuguseid olulisi **õpetamist mõjutavaid tegureid**, nagu kasutatav õppematerjal (6), eriti õppekirjandus (13), ja klassi eripära (6) ning õpilaste eelteadmisi ja võimekust (2). Kaalumist väärrib, kas kõik nood, eriti kaks

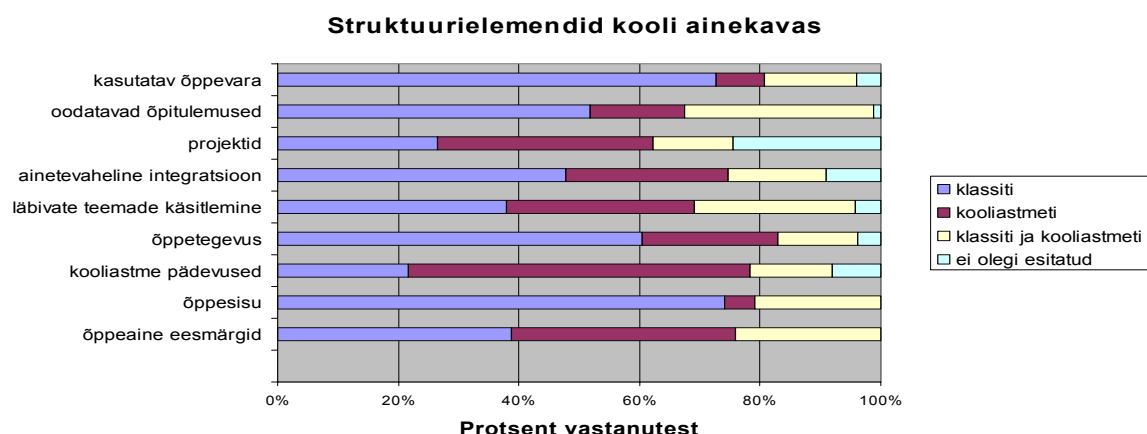
viimati nimetatut kui suuresti muutuvad tegurid peavad sisalduma kooli ainekavas või on nende koht õpetaja töökavas.

4.2. Ainekava struktuur ja struktuuriosade vormistus klassiti või kooliastmeti (küs 51)

Kooli ainekava struktuurielementide kohta käiva valikvastustabeli on täitnud enamik koole. Osa neist on jätnud vastamata üksikutele küsimustele, kusjuures mõni kool on vastamata jätmist ka põhjendanud: õppekava läbivate teemade käsitlemise kohta vastamata 6 kooli, kasutatavate õppevahendite kohta 4 kooli (neist 1 põhjendus *sisaldub kui kiiresti muutuv osa õpetaja töökavas*), integratsioonivõimalused –10 ja projektid – vastamata 24 kooli, 1 lehel põhjendus, et *need on pigem temaatiliste töökavade struktuurielemendid*). Ülevaate peamistest struktuurielementidest kooli ainekavas esitavad tabel 21 ja joonis 15. Siit nähtub, et õppesisu ja kasutatavat õppekirjandust ning muud õppevara peavad koolid vajalikuks fikseerida enamasti klassiti, pädevusi kooliastmeti. Taas tõuseb esile, et vähe tähelepanu pälvivad ainekavades niihästi ainealased kui ka ulatuslikud ülekoolilised või koolidevahelised projektid: ligi veerand vastanud koolidest ei pea vajalikuks projekte ainekavades fikseerida või ei rakenda neid aineõpetusega seoses.

TABEL 21. Struktuurielemendid kooli ainekavas (%-des vastanud koolidest)

Kooli ainekavas esitatud	klassiti	kooliastmeti	klassiti ja kooliastmeti	Ei olegi esitatud
õppeaine eesmärgid	38,7	37,3	24,0	–
õppesisu	74,0	5,2	20,8	–
kooliastme pädevused	21,6	56,8	13,5	8,1
õppetegevus	60,5	22,4	13,2	3,9
läbivate teemade käsitlemine	38,0	31,0	26,8	4,2
ainetevaheline integratsioon	47,8	26,8	16,4	9,0
projektid	26,4	35,8	13,2	24,5
oodatavad õpitulemused	51,9	15,6	31,2	1,3
kasutatav õppevara	72,6	8,2	15,1	4,1

Joonis 15.

Küsitluslehe valikvastustele on koolid omalt poolt lisanud järgmisi ainekavade struktuurielemente: teadmiste kontroll (1) ja hindamine (3), ITK kasutamise võimalused (1), Estica (1) ja õppeekskursioonid (1). Tundub, et viimased peaksid pälvima ainekavades praegusest märksa suuremat tähelepanu.

4.3. Nõuded õpetaja töökavale, selle struktuur

Ankeediküsimusele, kas kooli õppekavas esitatakse õpetaja töökava koostamise **ühtsed nõuded (küs 48)**, vastab jaatavalt 57 kooli (90,5% vastanuist), eitavalt 6 (9,5%); sellele küsimusele vastamata on jätnud 14 kooli. Täiendavalt märgitakse, et õpetajad vormistavad oma töökavad kalenderplaanidena (7); üks kool rõhutab, et on olemas ühtne töökava vorm, teine – et just töökava vormi võib õpetaja ise valida.

Vastused õpetaja **töökava struktuuri** kohta (**küs 49**) on nagu vabavastused ikka kirja pandud erisuguse põhjalikkusega ning üsna hajusad. Üks kool märgib vaid, et on järgitud RÕKi nõudeid õpetaja töökava kohta.

Töökava pea (mida struktuurielemendina nimetab otsesõnu 1 kool) sisaldab õppeaine nimetuse (5), klassi (3) ja nädalatundide arvu (19) kõrval tihti ka käsitlemise aega (nädal, kuupäev – 22 mainingut) ja aine õpetamise eesmärgid (12). Kolm kooli peavad õpetaja töökavas oluliseks õpetatava klassi iseloomustust, kaks kooli individualiseerimise vajaduste ja võimaluste fikseerimist.

Enamik koolidest arvab, et õpetaja töökavas peaks olema märgitud kasutatav **õppevara** ja töövahendeid (53), sageli on eraldi nimetatud õppekirjandust (30), mõnikord ka lisamaterjal (2).

Õppeaine sisu õpetaja töökava struktuurielemendina nimetatakse üldistatult 12 ankeedivastuses. Enamasti fikseeritakse täpsemalt käsitletavat (põhi)mõistet (43) ja käsitletav temaatika (36), sageli ka läbivate teemade käsitlemine (13). *Esticat* mainitakse siin ühel korral.

Paljud koolid peavad õpetaja töökavas oluliseks märkida ka **oodatavaid õpitulemusi** (42), mida osa koole ka täpsustab – arendatavaid oskusi (3), kujundatavaid pädevusi (8) ja õpioskusi (1).

Töökorraldust nimetatakse üldistatult töökava osana harva (2). Kõige sagedamini peetakse vajalikuks ses osas kirja panna kasutatavad meetodid (37), harvemini märgitakse õppetegevust (4), tunni tüüpi (1) ja tunni käiku (2). Küllalt olulisel kohal on seosed teiste ainetega ja ainetevaheline integratsioon (16); mainitud on ka tugiaineid (1). Vaid üksikuis koolides peetakse vajalikuks kavandada eritingimusi nõudvaid töövorme (üldistatult 2): praktilisi töid, õppekäike, ekskursioone ja näitusi (6).

Kodutöid peavad vajalikuks õpetaja töökavas ette näha vaid 2 kooli.

Obligatoorne osa õpetaja töökavas näib olevat **kontroll ja hindamine** – selle aeg, vormid ja viisid (53), eraldi tuuakse mõnikord välja arvestuslik hindamine (6) ja tasemetööd (1).

Eeldatavaile struktuurielementidele lisaks on ankeedivastustes nimetatud veel osa *Mitmesuguseid märkusi* (8), õppeainet propageerivaid üritusi (1) ja abi noortele õpetajatele (1).

5. Kooliõppekavade koostamine, kinnitamine, täiendamine ja uuendamine

5.1. Kooliõppekava üldosa koostamine (küs 9,10)

Esimene ankeedi koostajaile huvipakkuv küsimus oli, **kes töötas välja** kooli õppekava üldosa. Et mõni kool oli siin nimetanud üksnes koolijuhti, teine aga lugenud üles kõikvõimalikud kaasamõtled, pakuvad vastused üsna kirevat pilti. Kõige sagedamini osutatakse **kooli juhtkonnale** (koolijuhile või ka õppejuhatajale) kui õppekava koostajale (56), teisel kohal on mainingute arvult mitmesugused **õpetajate töörühmad** – komisjonid, ainesektsioonid, koordineerimisgrupp (36), järgnevad **nõukogud** – hoolekogu, õppenõukogu ja metoodikanõukogu (kokku 27 mainingut). Õpetajate ühistöö öeldakse kooliõppekava üldosa olevat 16 korral. Veel mainitakse sellest tööst osavõtnuina logopeedi ja psühholoogi (3), huvijuhti (1) ja haridusameti konsultanti (1). **Õpilased** (õpilaste omavalitsus, initsiatiivgrupp) on haaratud kooliõppekava üldosa väljatöötamisse 7s ja **lastevanemad** 2 koolis.

Paaril korral lisatakse juba siin, et kooli õppekava on heaks kiitnud või kinnitanud õppenõukogu, hoolekogu või direktor.

Veelgi laialivalguvamad on vastused küsimusele, **kuidas töötati välja** kooli õppekava üldosa. 184 erisugust sõnastust lubasid tehtust konstrueerida küsitlustulemustetagi aimatava ja vaid detailides kooliti mõnevõrra erineva üldpildi.

Mõistetavalt algas kooli õppekava koostamine tutvumisest mitmesuguse lähtematerjaliga (RÕK, nõuded kooliõppekavale, HM seletuskiri – kokku 20 mainingut), taoti aluseks ka kooli varasem õppekava (3) ja teiste koolide kogemused (1). Õppekavatöö nõudis pedagoogiliselt personalilt koolitust: osaleti sellekohastel seminaridel, kursustel, metoodikapäevadel ja ühisseminaridel (13). Esialgse teksti (projekti) koostas kooli juhtkond, enamasti õppejuhataja (8), milleks ettepanekuid laekus õpetajailt – kas ainekomisjonidelt, vastavasisuliseks tegevuseks loodud töörühmalt või ka individuaalsetest vestlustest (9); korraldati ka küsitlusi nt lastevanemaile (3). Oli niisuguseidki koole, kus algvariandi töötasid välja õpetajad (ainekomisjonid, vanemõpetajad, õpetajaist initsiatiivrühm jt – 16), koordineerijaks õppejuhataja (1). Töös esialgse tekstiga muutusid väga oluliseks mitmesugused ühistöö vormid: rühmatöö, ajurünnakud, rollimängud, ideekoosolekud, vestlusringid jms (29), millest võttis osa kogu pedagoogiline personal, ka psühholoog, huvijuht jt (3). Järgnesid mitmesugused nõupidamised ning arutelud ja parandused erisuguste töörühmade ja rühmajuhtide koosolekuil, õppetöökomisjonides, metoodika- ja õppenõukogus ning hoolekogus, ka lastevanemate koosolekuil (41). Koguti lisaandmeid (1), analüüsiti kooli võimalusi (1), konkretiseeriti (1); kooliõppekava teemal korraldati ühes koolis konverents. Kõigi eelnevate arutelude põhjal täiendas algvarianti ja arendas seda edasi vastav töörühm (3) või tegi kokkuvõtte õppejuhataja (3) või koordineerimis komisjon (1). Vaid ühe kooli vastustes on märgitud, et kooliõppekava valmis individuaalse tööna.

Mõni vastus tutvustab kooliõppekava valmimise formaalsematki poolt, nt et õppekava valmis peatükkide kaupa (1), et enne koostati struktuur ja seejärel õppekava (2) ja et õppekavatöö kestis pikemat aega (1). Lisanduvad ka märkused kooliõppekava vastuvõtmise ja kinnitamise kohta.

5.2. Asjaosaliste teavitamine õppekava üldosast (küs 11, 12)

Kooli õppekava suunab laiaulatuslikult väga paljude inimeste tegevust, seepärast on oluline, et see oleks kõigile asjaosalistele tuttav ja vajaduse/soovi korral kättesaadav. Et kooli õppekava on koolis **paberkandjal** kättesaadav, märgib 65 ankeedivastust; täpsustused osutavad, et see seisab direktori (4) või õppejuhataja kabinetis (6), õpetajate toas (3) või kooli raamatukogus (2); üks kool on valmistanud õppekavast õpetajaile koopiad. Nagu tänapäevale kohane, on 41 koolis võimalik õppekavaga tutvust teha ka **arvuti vahendusel**: 12 kooli on õppekava paigutanud oma koduleheküljele, 23 koolis on see kättesaadav õpetajate toa arvutis ja 6 kooli on salvestanud õppekava disketitele. Tunduvalt harvemini, vaid 5 ankeedis, räägitakse otsesõnu sellest, kuidas on kooli õppekavaga võimalik omaalgatuslikult tutvuda neil, kelle töö pole seotud koolihariduse andmisega – lastevanemail, õpilasomavalitsuse liikmeil jt.

Sellele, kuivõrd kool on omalt poolt kooli õppekava üldosa asjahuvilistele tutvustanud, vastatakse järgmises punktis. Vastused pakutavatele valikutele ülevaatlukustab tabel 22. Siit nähtub, et kooli õppekava oli nii õpilastele kui ka lastevanematele tutvustatud vähem kui 40%-s koolidest.

TABEL 22. Kooli õppekava tutvustamine asjaosalistele

Õppekava tutvustatud	Vastamata (arv)	Õppekava tutvustanud (arv)	tutvustanud (% kõigist koolidest)
õppenõukogus	1	76	98,7
õpilasomavalitsuses	47	29	37,7
kooli hoolekogus	22	55	71,4
lastevanemate üldkoosolekul	47	30	39,0

Lisaks valikvastustena märgituile on oma õppekava tutvustanud veel

haridusametnikele (vallas, linnas, HMis)	12 kooli,
omavalitsusele	8 kooli,
riiklikule järelevalvele	4 kooli,
teistele koolidele (naaber-, sõpruskoolile)	6 kooli,
huvilistele (lahtiste uste päeval)	2 kooli.

Veel mainitakse, et õppekava on tutvustatud kooli vilistlastele, praktikantidele, erakooli omanikule, kutsenõustamise konsultandile ja kvaliteediauhinna assessorile (kõiki neid nimetatud vaid ühel korral).

5.3. Kooliõppekava kinnitamine (6), täiendamise ja uuendamise korraldus (46)

Valdavas enamikus koolidest on kooli õppekava **kinnitatud direktori käskkirjaga**, üksnes kolmel koolil puudub sellekohane märged. Õppekavatöoga nii kaugelt on jõutud enamasti 2002. aastaks: just sel aastal on direktor kooli õppekava kinnitanud 39 koolis (1998. a ühes, 2003. a kuues koolis).

Kooli õppekava **täiendamine ja uuendamine** toimub vastavalt õppekava uuendamise korrale (2), mille kinnitab või on kinnitanud kooli direktor (3). Osa koole märgib, et õppekava uuendamine on pidev protsess (10), kuid konkreetselt kantakse muudatused õppekavva siiski enamasti üks kord aastas (26), kas kevadel seoses õppeaastat kokkuvõtva analüüsiga või augustis koos uue õppeaasta kavandamisega. Vaid kaks kooli ütlevad kooli õppekava muutvat kaks korda aastas.

Kooli õppekava **uuendamise ja täiendamise põhjus** võib olla kooliväline või tuleneda kooli vajadustest. Kooliväliste põhjustena mainivad koolid riikliku õppekava uuendamist (8) või üldse seadusandluse muutumist (4); nimetatakse ka muudatusi ühiskondlikus elus (1) ja ministri vahetust (1). Sagedamini muudetakse õppekava siiski tulenevalt kooli vajadustest (11), põhjuseks kooli reorganiseerimiskavad (2), direktori vahetumine (1), õpilaste valikud gümnaasiumi astumisel (1) või välishindamise ettekirjutused (1). **Muudatusettepanekuid** võivad teha kooli juhtkond (1), üksikõpetajad (2), ainekomisjonid (4), õppekava töörühmad (2), metoodikanõukogu (2), õppenõukogu (1), hoolekogu (2), lapsevanemad, lastevanemate komitee (3), õpilasmavalitsus (1), omavalitsus (1); neid kogutakse terve õppeaasta jooksul (2); üks kool korraldab õpilaste ja lastevanemate ettepanekute väljaselgitamiseks kirjaliku küsitluse. Tehtud ettepanekuid arutlevad ainesektsioonid (1) muud töörühmad (2), õppenõukogu (6); arutlusest võtavad osa kõik pedagoogid. Tegelikud muudatused kavandab juhtkond (1) ja kinnitab õppenõukogu (11)

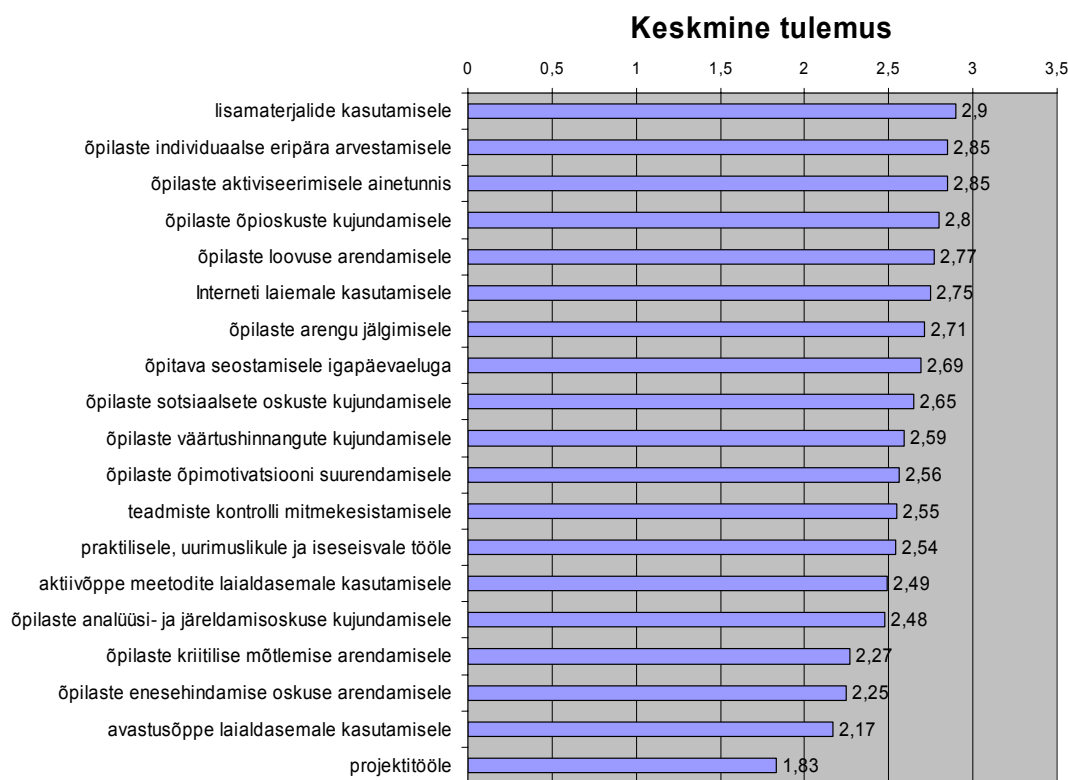
5.4. Koolide hinnangud õppeprotsessis toimunud muutustele ja õpetajate koostööle õppekavade koostamisel ja arendamisel (54, 55)

Hinnangu andmine selle kohta, missugused muutused on toimunud õppeprotsessis viimasel kolmel aastal, ning seejuures 19 valdkonnale hinde panemine 5-pallilises süsteemis on koolijuhile *resp.* õppejuhatajale üsna ränk ülesanne, mis nõuab peale hea analüüsivõime ja objektiivsuse kõigi kolleegide töö põhjalikku jälgimist pikema aja jooksul ning eri aegadel tehtud tähelepanekute võrdlemist ja üldistamist. Kuigivõrd on koolijuhid sellega siiski toime tulnud, ja ehkki diferentsid üksikute valdkondade keskmistes hinnangutes erinevad üksteisest suhteliselt vähe, näitavad need kõige üldisemalt siiski seda, mis tänapäevastest õpikäsitusist ja kasvatusteooriaist vähem, **mis rohkem kasvatustegelikkusesse jõudnud.**

Koolijuhtide hinnangute põhjal (n=77) on alljärgnevalt arvatatud keskmised näitajad ja reastatud need alustades parimast tulemusest. Seega pööravad õpetajad rohkem tähelepanu eri valdkondadele kui kolm aastat tagasi järgmiselt (vt ka joonis17):

Jrk nr	IV. Vald kond	Keskmine tulemus
1.	lisamaterjalide kasutamisele	2,90
2.-3.	õpilaste individuaalse eripära arvestamisele	2,85
2.-3.	õpilaste aktiveerimisele ainetunnis	2,85
4.	õpilaste õpioskuste kujundamisele	2,80
5.	õpilaste loovuse arendamisele	2,77
6.	Interneti laiemale kasutamisele	2,75
7.	õpilaste arengu jälgimisele	2,71
8.	õpitava seostamisele igapäevaeluga	2,69

9.	õpilaste sotsiaalsete oskuste kujundamisele	2,65
10.	õpilaste väärtushinnangute kujundamisele	2,59
11.	õpilaste õpimotivatsiooni suurendamisele	2,56
12.	teadmiste kontrolli mitmekesistamisele	2,55
13.	praktilisele, uurimuslikule ja iseseisvale tööle	2,54
14.	aktiivõppe meetodite laialdasemale kasutamisele	2,49
15.	õpilaste analüüsi- ja järeldamisoskuse kujundamisele	2,48
16.	õpilaste kriitilise mõtlemise arendamisele	2,27
17.	õpilaste enesehindamise oskuse arendamisele	2,25
18.	avastusõppe laialdasemale kasutamisele	2,17
19.	projektitööle	1.83

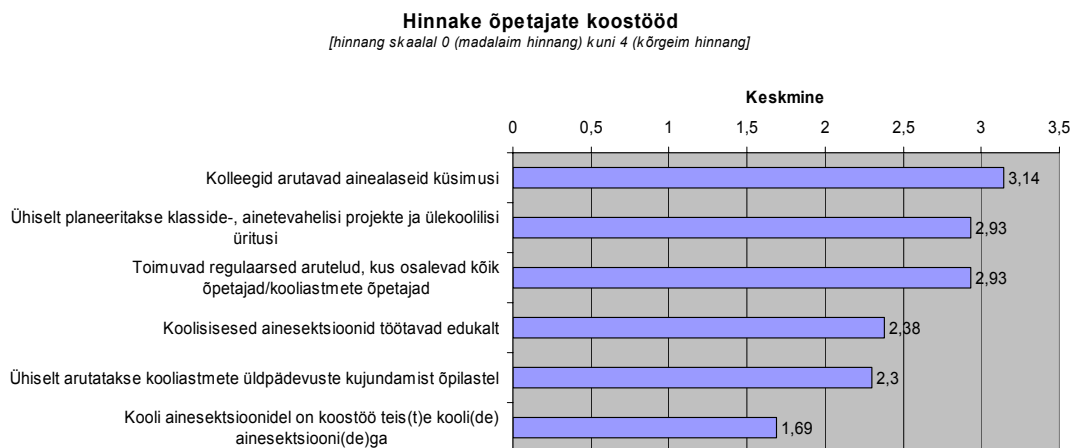

Joonis 17. Koolijuhtide hinnangud muutustele õppeprotsessis

Kurvastavalt paikneb tabeli eesosas õpetaja tegevust peegeldav (koostab ja pakub lisamaterjale, aktiveerib õpilasi, seostab õpetust eluga, jälgib õpilaste arengut), tendentsina tagapool projektõpe, uurimine ja iseseisev töö, mõtlemine, analüüsimine ja avastamine, s.o ise teadmiste loomine ja enesehindamine; õpilase väärtushinnagud ja õpimotivatsioon jäävad keskpaika.

Õpetajate omavahelist koostööd (küs 53) vaagides annavad koolijuhid valikvastustest hinnanguid järgmiselt (vt ka joonis 18):

Jrk nr	V. Valdkond	Keskmine tulemus
1.	kolleegid arutavad omavahel ainealaseid küsimusi	3,14
2.-3.	ühiselt kavandatakse projekte ja ülekoolilisi üritusi	2,93
2.-3.	toimuvad regulaarsed arutelud kõigi õpetajate osavõtul	2,93
4.	kooli aineseksioonid töötavad edukalt	2,38
5.	ühiselt arutatakse üldpädevuste kujundamist	2,3
6.	aineseksioonidel on koostöö teiste koolidega	1,69

Joonis 18. Koolijuhtide hinnangud õpetajate koostööle

Oma koostöövorme lisavad 10 kooli. Siin peetakse oluliseks esile tõsta õpetajate pidevat iseorganiseeruvat koostööd väikekoolis ning “akende” ajal (3), ühiskoolitust (3), õppetöö seotust huvitegevusega ning õppetööd toetavate ühisürituste ettevalmistamist (2), aga ka õpetajate infovahetussüsteemi (1) ning koostööd linna tasandil ürituste ettevalmistamisel (1).

5.5. Suuremad probleemid kooliõppekava koostamisel ja arendamisel (küs 54, 55)

Küsimusele suurimatest probleemidest kooli **õppekava koostamisel** (küs 54) jättis vastamata 10 kooli, s.o 13% küsitluslehe tagasi saatnuist. Osa koole annab vaid ühe lühisõnalise vastuse, samas kui teised vastavad väga põhjalikult, koostades 10 punktist koosnevaid loendeid raskustest.

Kooli õppekava koostamisel on koolijuhtide sõnutsi olnud suurimaks probleemiks **ajapuudus** (kokku 16 mainingut): valmimise tähtaja tõttu toimub kõik kiirustamisi, õpetajatel ei ole aega süveneda, arutleda; raske on leida ühist aega töökoosolekuteks, nt kahe vahetusega koolis; igapäevase töö kõrval annab see õpetajaile suure lisakoormuse (12). Eriti raske arvatakse töö olevat väikeses pedagoogilises kollektiivis

(1) ja aedkoolis kui liitasutuses (1); uus õppekava vene koolidele viidi sisse liiga kiirustades (1).

Mõistagi tulenevad probleemid kooli õppekava koostamisel suuresti ka **töö uudsusest** ja kogemuste puudumisest (5 mainingut), õppekava koostamisele eelneva koolituse vähesusest (3) ja metoodilise materjali, juhiste ja selgituste puudumisest (4). Näiteks arvatakse, et oleks vaja õpetajaraamatut, mis seletaks, milline peab olema õpetaja töö-kava (1), ja infot, kas ja kui suures ulatuses peab RÕKi lahti kirjutama (1). Puudub ministeeriumi tugi juhtkonnale (1); häirivaks teguriks peetakse visioonide paljusust (1).

Samas kurdetakse mõnes arvamuses õppekavatöö **liigse reglementeerituse** ja koolide väheses otsustamisõiguse üle (kokku 4 mainingut): täpsed ettekirjutused ei anna koolile võimalusi õppekava eripalgelisust kujundada ega kohalikke olusid arvestada (nt Narvas).

Paljud koolijuhid räägivad selle punkti all õpetajate hoiakuist. Osale õpetajaist on omane konservatism, inertsus, kaasatulematus uuenduste ja muudatustega (5). Puudub motivatsioon: kõik ei saa aru õppekava osast ja vajalikkusest koolitöös (5). Kooli õppekava tegemist peetakse formaalseks, tarbetuks topelttööks (3), mis ei too kaasa oodatavaid muutusi (1). Arvatakse, et õpetaja võiks raisatava aja pühendada hoopis oma põhitegevusele – laste õpetamisele (2).

Kõige keerulisem ongi koolijuhtide sõnutsi muudatuste vajaduse ja võimalikkuse teadvustamine (5), kogu õpetajaskonna motiveerimine ning koostöö korraldamine ja ühiste seisukohtade kujundamine (4). Ainekavade koostamisega seoses torkab silma mõne õpetaja liigne sõltuvus õpikust (1).

Kooli õppekava aluseks olevas **riiklikus õppekavas** häirib koolijuhte sõnastuse mitmetimõistetavus, erinevad tõlgendusvõimalused (3), asjaomaste isikute vastakad arvamused meedias pärast RÕKi kinnitamist (2) ning vastuolu ainekavade ja üldosa vahel (1). RÕKi ainekavad arvatakse olevat üle paisutatud (1), samas liiga üldsõnalised (1). Pädevused ja õpitulemused leitakse olevat liiga nõudlikud, jättes arvestamata tavakooli õpilaste võimed ja õpikeskkonna (3). Pole ka sätestatud baasteadmisi ja -oskusi aineti, s.o miinimumi, mille omandatuse korral saab mingi klassi või kooliastme lõpetada (1). Veel konstateeritakse vastuolu riigieksamitel küsitava ja riiklikus õppekavas kirjapandu vahel (1).

Kooli õppekava kujuneb koolijuhtide arvamust mööda liiga mahukaks, ebaülevaatlikuks ja raskesti kasutatavaks (3); problemaatiline on õppekava struktuur (2), küsitav üldosa vormistamine koos ainekavadega (1). Koostamisel tekitab enim raskusi ja küsitavusi pädevuste lahtikirjutamine klassiti (2) ja üldpädevuste kujundamine õppetöös (millele panna rõhku teatud klassides, ainetes – 3). Problemaatiline on tava- ja eliitkoolis taotletavate pädevuste samasus (1).

Raskusi öeldakse olevat ka **läbivate teemade** konkretiseerimisel, täpsustamisel ja ajastamisel kooli ainekavas ning õpetaja töökavas (mida, kus klassis, mis ainetes ja kuidas käsitleda, kuidas päevikus märkida – 4). Seda tööd öeldakse oluliselt raskendavat asjaolu, et **õppematerjalid** puuduvad või ei vasta, nt võõrkeeles, RÕKi ainekavale (3).

Probleeme on veel RÕKis õppesisult määratlemata **nädalatundide jaotamisel** (2) ja õpilaste arvu vähenemise tõttu valikainete kavandamisel (1) ning **ainekavade vormilisel ühtlustamisel** (2).

RÕKi kriitikast tulenevad **ettepanekud**, et üldpädevused, läbivad teemad ja ainete integratsioon peaks olema klassiti lahti kirjutatud juba tsentraliseeritud korras (3); sama kehtib õpitulemuste kohta (1). Ainetevaheline integratsioon peaks seejuures olema riiklike ainekavade koostajate ja õppekirjanduse autorite ühine mure (2).

Häirivaiks tegureiks kooli õppekava koostamisel öeldakse olevat **pidevalt uuenev seadusandlus** ja õppekava (haridussüsteemi) muutumine (11), mis kutsub esile vajaduse ka kooli õppekava liiga sageli muuta (1), kooliti Interneti kasutamise võimaluse puudumine (1) ning **materiaalsete ressursside puudujääk** (nt ajurünnakute tulemuste vormistamiseks – 2), samuti mõningad erinevused Haridus- ja Teadusministeeriumi ja riikliku järelevalve nõudmistes (1). Venekeelses koolis lisanduvad sõnastamisraskused (1 – eesmärgikäsitlus erineb vene traditsioonilisest käsitlusest ning puudub ka venekeelne toetav kirjandus).

Küsimusele, millised on kooli **õppekava arendamise** suurimad probleemid (küs 55), ei pidanud vajalikuks vastata 22 kooli (28,6% küsitluslehe täitnuist). Ehk põhjustab enam kui veerandi koolide vastamata jätmist ühe kooli poolt välja öeldud õigustatud arusaam, et õppekava on alles valminud, vajab kasutamist ja alles seejärel analüüsi ning arendamist (1).

Küsimusele vastanuist märkis üks kool, et õppekava arendamisel erilisi probleeme pole. Ometi selgub teistest ankeetidest, et õppekava arendamine toob samuti kaasa raskusi kui selle esialgne koostaminegi. Ühes ankeedis on otsesõnu kirjutatud, et probleemid pole õppekava koostamisega võrreldes kuigi palju muutunud; sama arvamus tuleb ilmsiks teistegi koolide vastuseid kokku võttes ja eelmise punktiga võrreldes.

Nagu kooli õppekava koostamisest kõneldes, märgitakse ka õppekava arenduseks kuluvat rohkem **aega ja töömahukust** (12). Arvatakse, et aega peaks olema vähemalt üks õppeaasta. Töös puudub vajalik regulaarsus (1). Kõige kavandatava ja tehtava kirjapanek on koormav (2) ning muudab õpetaja tööpäevad väga pikaks ja pingeliseks (4).

Tehtavat õppekava arendamisel raskendab ühelt poolt **õpetajate ebakompetentsus** (1), konkreetsete juhiste ja soovitude puudumine (2) ja info selle kohta, mida tehakse mujal (1). Sellekohane koolitus on hiljaks jäänud ega annagi piisavalt oskusi tööks õppe- ja ainekavadega (3). Hea spetsialisti abi oleks vajalik, kuid seesuguste kursuste tellimine on koolile liiga kallis (1). Ka on õpetajate analüüsioskus vähene (1).

Teiselt poolt pärsib tegevust **õpetajate motiveerimatus**, huvipuudus, konservatiivsus; ei saada aru õppekava osast koolitöös (6)

Koolijuhid arvavadki õppekava arendamisel olevat **kõige raskema**

- muuta õpetajate seisukohti, motiveerida õpetajaid kooliõppekava arendama (4);
- leida konsensust kooli arengu ja kooli õppekava põhiküsimustes (1);
- kaasata töösse kõik pedagoogid ja korraldada asjalikkus koostööd ja tööjaotust (2).

Nõrk arvatakse olevat ka lastevanemate ja õpilaste kaasamine arendusprotsessi (2), häirivaks teguriks valla arengukava puudumine (1).

Oma mõju avaldavad ka **finantsküsimumused**, kooli materiaalne baas (4), mis ei luba hankida tänapäevaseid õppevahendeid (2) ega arvestada õpilaste huve ja eripära (2).

Õppekava arendustööd raskendab lisaks kooli ebarahuldav **komplekteeritus õpetajatega** (puudus inglise keele õpetajaist, vene koolis õpetajaist, kes valdaksid piisavalt eesti keelt – 3), kooli saatuse selgusetus ja ettenägematud muutused, nt liitklasside teke (4), venekeelses koolis ka lastevanemate ja õpetajate vastasseis (vanemad soovivad rohkemate ainete õpetamist eesti keeles, õpetajad kardavad seeläbi kaotada töökohta – 1) ning nn. ääremaal puuduvad võimalused õpilaste ja õpetajate enesetäiendamiseks (kustinäitused, kino, teater, näitused – 1).

Oma **kooli välistest teguritest** raskendab õppekava arendustööd koolijuhtide sõnutsi riigi poliitika haridusvallas (1), eelkõige mitmesugused muudatused ja muutuvad nõudmised (5). Mainitakse ka segadust eesti keele kui õppeainega (1).

Märgitakse ka, et kooli õppekava arendamisel on raske juhinduda **riiklikust õppekavast**, mida tingib RÕKi üldosa liiga suur maht (1), vähene diferentseeritus (1) ja praktilise elu arvestamata jätmine (2); keerukas on koolide arvamust mööda ellu viia uut hindamisjuhendit (2). Õpetajatele on raskeim kavandada ainetevahelist integratsiooni (3) ning seostada pädevusi ainekava ja õpetaja töökavaga (2), samuti õppekava vormistada (kuhu midagi, näiteks projektid kirja panna – kas õppekava üldossa, ainekavadesse või kooli üldtööplaani – 1). Seepärast arvataksegi, et põhikoolis kui ühtluskoolis pole mõtet õppekavaga ülepingutatult taotleda kooli eripära (2) ja oleks lihtsam, kui kõik tsentraalselt ära tehtaks (1).

Ka selles osas on teistsuguseid arvamusi. On koole, kus kardetakse, et ühtlustamine, samuti kui igasugused ettekirjutused, nagu kohustuslik ainetundide arv, õpilaste suurim lubatud nädalakoormus ja nõuded klasside komplekteerimisel piiravad kooli omanäolisust. (4).

Kooli õppekava arendamistki käsitledes ei saada mööda minna **õppematerjalidest**. Koolijuhte häirib ses töös niihästi õpikute ja RÕK mittevastavus (2) kui ka õppekirjanduse hiline mine kooli (3).

5.6. Koolide hinnangud toetuse vajaduse kohta, ettepanekud (küs 56, 57)

Küsimusele, **millist toetust vajate** (küs 56), jättis vastamata 24 kooli, s.o 31,17% küsitluslehe täitnud koolidest.

Siingi öeldakse vajatavat õppekavatöös eeskätt **aega**, et saaks rahulikult läbi mõtelda ja teha nii, et tõesti tulu oleks (2).

Toetusesoovijad seadsid esikohale **info ja koolituse** vajadused (kokku 27 väidet): soovitakse õppekavaga seotud küsimuste kohta teaduslik-metoodilist toetust (2), kursustel täpsemaid juhiseid ja nõuandeid õpetajaile (7), aga ka koolitust kooli juhtkonnale ja välishindajaile (1). Tahetakse, et saadav konsultatsioon oleks kompetentne (2) ja nõuandeid jagaksid ka praktikud (1).

Osa vastuseid täpsustab, **mille kohta** täiendavat teavet soovitakse: kuidas arendada kooli õppekava (1) ja koostada ainekava, vormistada pädevusi (1) ja lahti kirjutada läbivaid teemasid (1), nõuandeid koolidevaheliste projektide kavandamiseks (1), kursusi tänapäevastest õppemeetoditest (1), suuniseid hästi toimivaks hindamiskorralduseks (1) ning infot, kust leida kõigeiks tarvilikku materjali (1). Vajalikuks peetakse kogu täiendkoolituse süsteemi korrastamist üleriigiliselt (1).

Tahetakse ka rohkem **näidiseid ning valmisvariante** hästitoimivaist õppekavadest, ainekavadest ja õpetaja töökavadest, mille seast kool saaks endale sobivad valida (2), ning kogemuste vahetamist teiste koolidega (2). Juhitakse tähelepanu sellele, et vene keeles metoodilist materjali õppekavatöös ei ilmu (1) ja RÕK (venekeelne variant) pole koolidesse jõudnud õigel ajal (2).

Vaid üks kool märgib, et õppekavakoolitust on olnud ja abistavaid trükiseid ilmunud piisavalt (1)

Suureks toeks koolile oleks **riikliku õppekava muutmine** õpetajale kasutuspärasemaks. Praegusel kujul öeldakse RÕK olevat liiga idealistlik (1) ning ülepaistunud, eriti tüviosa (2). Vähendada tuleks ka ainekavade mahtu (2). Avaldatakse soovi, et riiklikud ainekavad oleksid esitatud klassiti (5 – ekstra nimetatakse selle vajalikkust inimeseõpetuses; põhjenduseks tuuakse näiteks *Ei jõua nii lühikese ajaga õppekava põlve otsas nikerdada*). Ka läbivad teemad, pädevuste kirjeldus ja integratsiooni-võimalused teiste õppeainetega olgu klassiti lahti kirjutatud riiklikus õppekavas (2); koolide ülesandeks peaks jääma täpsustada eesmärkide saavutamise võimalused ja viisid (1). Eraldi soovitakse IT-alaste pädevuste fikseerimist 1.-2. kooliastmes (1).

Koolid ootavad hindamisvõimaluste põhjalikumat käsitlemist RÕKis (1) ja seda, et siin oleks esitatud õppeainete miinimumnõuded (1); vajadus on ka erivajadustega laste hindamist reguleerivate sätete järele (1).

Veel kurdavad **koolid õpikute**, eelkõige ainekavadele vastavate ja õppijatele jõukohaste õpikute puudumise üle (3). Kõigis aineis peaks olema õpik, töövihik ja õpetajaraamat (1), kusjuures õpikute sisu peaks olema korrastatud (1) – läbimõeldud vastavalt RÕKile – ning kogu õppevara võiks sisaldada läbivate teemade materjali, et seda saaks käsitleda sobiva teema juures õppetundides (2). Üks vastanud koolidest peab vajalikuks metoodikakeskuse loomist.

Koolid vajavad **raha**, et soetada tänapäevaseid õppevahendeid (nt teatmeteoseid, poiste tööõpetuse materjale – 7). Raha vajatakse ka muukeelsete laste täiendavaks õpetamiseks (1) ja Internetiühenduse soetamiseks kooli (1).

Kooli toetamisega seoses on küsitluslehtedel möödamattes juttu ka kooli personalist: märgitakse, et edukaks tööks tuleb muuta õpetajate seniseid arusaamu õppeaine programmi ja õppekava olemusest ja tähendusest (2); paar kooli tunnevad vajadust kvalifitseeritud kaadri (1), õpetajate kõrval logopeedi ja psühholoogi järele (1).

Vajaliku toetuse all märgitakse ka palju seesugust, mis otseselt **ei seostu kooli õppekavaga**. Nii vajavad koolid stabiilsust hariduselus (5) ja kindlustunnet tuleviku suhtes (1). Soovitakse, et muudatustest teatataks ette piisavalt vara (1), mis tähendab muu

kõrval ka munitsipaalse arengukava olemasolu (1 – Narva), asjalikumat koostööd omavalitsusega.(1) ning kindlat finantspoliitikat.(1). Oluliseks peetakse õpetajaameti tähtsustamist (1) ja õpetaja autoriteedi tõstmist (1), aga ka sotsiaalse abi osutamist perele, lastele (1) ning pere ja kodu toetust õpilastele (2).

Kooli toetamiseks loevad paar kooli ka seda, kui koolil lastaks rahulikult töötada ja hinnataks tulemust, tööd õpilastega, mitte seda, kas on olemas üks või teine paber (2). Üht kooli häirib riikliku järelevalve kitsarinnalisus koolile hinnangute andmisel.

Küsimusele, **mida soovite lisada** (57), jättis reageerimata 49 kooli, s.o 63,6% küsitluslehe täidetult tagasi saatnud koolidest.

Siinseist vastustest nähtub selgelt üsna mitme kooli kahtlev suhtumine kooli õppekava koostamise mõttekusse. Raskustele osutamise (*raske olnud teha aja ja info puuduse tõttu* (1)) ja õpetajate loiu suhtumise fikseerimise kõrval (*kooli juhtkond nõuab määruse täitmist ja seadusekuulekust, kuid kõik õpetajad ei mõista tehtava vajalikkust* (1)) jäävad kõlama ka kooli juhtkonna negatiivsed seisukohavõtted, näiteks *põhikoolis kui ühtluskoolis peaksid ainekavad olema ühesugused, valmis, kasutuskõlblikud, valikuvõimalustega kõigi jaoks* (4), *õpetajad ei peaks nii palju tegema paberitööd, õpetaja asi on teha oma igapäevast tööd, s.t tegelda õpilastega* (2). *Sellisel moel, nagu praegu nõutud, olevat kooli õppekava koostamine vaid üks suur mõttetut paberimäärimine* (2). Vastustest loeme veel, et *põhikool ei vaja originaalseid, õhku täis kirjutatud õppekavasid. Vajab töökindlat, õpetajate tööd hõlbustavat, mitmeks järgnevaaks aastaks sobivat, kindlustunnet sisendavat õppekava – töövahendit* (1) ja ka *Pole õige nõuda koolilt seda, mida üleriigiliselt pole suudetud lahendada* (1).

Teisalt jaatatakse **kooli õppekava vajalikkust**, avaldades soovi suuremate valikuvõimaluste järele (1) ja arvamust, et üks põhjalikult tehtud õppekava tohiks olla rohkem oma kooli nägu (1).

Vajadusi õppekavatöös tuuakse esile siingi: kooli õppekava vormistamiseks, õpilaste ja õppekava hindamiseks oleks vaja ühtset **arvutitarkvara** (1): ka peaksid aine-nõukogud enam välja töötama vajalikku materjali (õpetajaraamat, ainekava (1)).

Varasemale lisaks sisaldab seegi osa kriitilisi **märkusi riikliku õppekava kohta**, nimelt peavad koolid vajalikuks selle mahtu vähendada, sest liiga palju on siin üldist juttu (1). Ebaselgeks on jäänud **pädevuste** probleem (haridusminister kinnitas, et pädevused "on peatatud" (1)). Kohustuslike nädalatundide seas puudub klassijuhatajatund (1). Vastuolu on 12. klassi õpiajas: kursused on 35-tunnised, aga eksamid algavad juba mais (1).

Oodatavaid **õpitlemusi** RÕKis peetakse mitmeti mõistetavaiks (1). Ainepädevusi oodatakse siin klassiti: fikseerida tuleks põhivaralised teadmised, s.t. mida kesk-pärane laps peaks suutma (1).

Kontrolli ja hindamise osas märgitakse, et on vaja normaalset hindamisjuhendit (2), et kehtiv juhend häirib õpilaste liigse valikuvabaduse tõttu (1). Eraldi osutatakse probleemidele emakeele hindamisel, sest õpetajad tahtvat toimida nii, nagu oli vanasti (1). Soovitakse erisuguse raskusastmega eksamitöid põhikooli lõpetamisel.(1)

ning leitakse, et gümnaasiumi lõpueksamid tuleks muuta kõrgkooli astumise katsetest ainekava täitmise kontrolliks (1).

Selleski osas viidatakse muret tegevaile **finantsküsimustele**. Nii soovitakse õpetajate palga vastavusse viimist nende tööga (1), individuaalõppe õpetajate tasustamist riiklikest vahenditest (1) ja riigi toetust erakoolile oskusainete (kunst, tööõpetus, kehaline kasvatus) arendamiseks (1).

6. Uurimistulemuste kokkuvõtteks

Kõik 77 küsitluslehe täitnud ja küsitluse korraldajaile tagasi saatnud koolide kollektiivid on rakendunud tööle oma kooli õppekava loomisel. Vastuste enamik peegeldab kooli juhtkonna tõsist suhtumist riikliku õppekava põhimõtteisse ja nende rakendamisse oma koolis. Nagu uue puhul alati, ilmneb siin kooliti teistest mahajäämist ja suuremaid ning väiksemaid raskusi; rohkem näivad hädas olevat väikekoolid. Põhjustest, miks õppekavatöö pole koolis laabunud soovitud määral, on peamised kolm:

- 1) piiratud aeg muu töö kõrvalt;
- 2) koolituse, konsultatsioonide, eeskujumaterjali puudumine, vähesus;
- 3) õpetajate suhtumine kooli õppekava koostamisse.

Just viimast peavad küsitlusele vastanud koolijuhid kõige määravamaks, ehkki taoti tundub ka ankeedile vastajate enda seas olevat motiveerimatust ja mõneti vanas kinni-olemist.

Üldjuhiseks kooliõppekava koostamisel on riiklik õppekava. Koolide suhtumine sellesse on üsna erisugune. RÕKile heidetakse ette üldsõnalisust, ülepaisutatust. Samas järgib üsna suur osa koolidest oma õppekava koostamisel RÕKi üldosas fikseeritud täpselt, nt 60% koolidest väidab olevat kooliõppekavas samad eesmärgid, mis on RÕKis. Kooli õppekavas korduvad konkretiseerimata RÕKis sõnastatud üldpõhimõtted (nt *humanism ja demokraatia, üldinimlikud kõlbelised arusaamad, võrdsed haridusvõimalused*) või mujalt loetud üldised fraasid (*arendada oskust teadvustada ennast, multiintelligentsust* jms). Näib, et just RÕKi (ja mitmelt poolt mujalt antavate juhiste) jälgendamine on see, mis tingib kooliõppekava üldosa paljusõnalisuse ja ülekoormatuse, millele koolid ise ankeedivastustes osutavad. Konkretiseerimata põhimõtete järgi joonduda ja oma kooli nägu luua on üpris raske. Ehk on see ka üks põhjusi, miks osa õpetajaid kooli õppekava vajadust ei mõista.

Samas soovitakse, et riiklik õppekava oleks lahti kirjutatud klassiti (teemad, üld-, valdkonna- ja ainepädevused, läbivad teemad, ainetevaheline integratsioon ja kõik muu), mis jätaks täiesti arvestamata kooli eripära. Pädevuste kujundamine, läbivate teemade käsitlemine ja ainete integratsioon näivad olevatki kooliõppekava enim küsitavusi tekitavad osad.

Üldpildis ehk ei domineeri, kuid rõõmu valmistavad koolid, kes on hoolikalt läbi mõtelnud ja omaks võtnud riikliku õppekava põhimõtted, kuid samas konkretiseerinud eesmärgiseadet (nt lisatud: rahvuskasvatus, eetilised arusaamad vms) ja muudki vajalikku. Õpetatakse palju õpilaste huvisid arvestavaid valikkursusi.

Mitmekülgset hariduse diferentseerimist võimaldavad õppesuunad ja valikud annavad koolile oma näo.

Kooliõppekava koostajad avaldavad peale riikliku õppekava ebakohtade rahulolematust ka õppekirjandusega, mis ei toeta tehtava kavandamist, ning õppekavatööd pärssivaid sagedasi muutusi hariduselus.

Riikliku õppekava põhimõtete rakendumist koolis ei näi pidurdavat mitte ainult vajakajäämised kooliõppekava koostamisel ja arendamisel, vaid kindlasti ka õpetajate kunagi omandatud õpetamisviisid ja harjumused. Vastustes ankeediküsimusele 52, mis nõuab õppeprotsessis viimase kolme aasta jooksul toimunud muutuste fikseerimist, saavad kõrgema hinde tööviisid, mis peegeldavad õpetaja tegevust (koostab ja pakub lisamaterjale, aktiveerib õpilasi, seostab õpetust eluga, jälgib õpilaste arengut); õpilasuurimused ja iseseisev töö, mõtlemine, analüüsimine ja avastamine, s.o ise teadmiste loomine ja enesehindamine paiknevad hinnanguterea lõpuosas; õpilase väärtushinnagud ja õpimotivatsioon jäävad keskpäika. Suhteliselt väike tähelepanu projektidele avaldub küsitlustulemustes mujalgi (nt 3.4.2); kodutöö(d) on jäänud vaatluse alt sootuks välja (ei peeta õpetaja töökavas vajalikuks), ehk just siitkaudu – otstarbekalt suunatud huvitava iseseisva üksi- või rühmatöö kaudu – on võimalusi panna õpilast süvenema erisugusesse, ka koolist väljapoole ulatuvasse materjalidesse ning rakendama talle sobivaid õpitehnikaid.

Oma vabavastustes, sageli ka lisandustes küsimustiku valikvastustele toob osa koole mitmel pool esile töövaldkondi, mille arvestamine riikliku õppekava eesmärkide täitmise ja põhimõtete rakendamise seisukohalt peaks olema oluline. Ehkki võib oletada, et teised koolid on jätnud need esile toomata seetõttu, et neile pole pööratud ankeedis tähelepanu, peaks ehk võimalikult kavandatavais tulevikuküsitluses jälgima neidki tööloike, nimelt õppekursioone, tööd andekatega, kutsevaliku nõustamist. Hämmastavalt vähe andmeid on ankeedivastustes õpilasorganisatsioonide tööst. Et muukeelsete noorte lõimumisele Eesti ellu on kooli õppekava koostamisel mõelnud vaid pool koolidest, vajaks tähelepanu eestikeelses koolisõppivate muulaste keeleõpe ja Estica.

Seevastu tundub, et taoti on ehk ülearu tähtsustatud hindamist. Samas on mõtlemapanev, et nii enesehindamist kui ka kaasõpilase tööle hinnangu andmist nimetatakse kumbagi seoses hindamisega vaid ühes ankeedivastuses.

Kooliõppekava on **kooli õppe- ja kasvatustegevuse alusdokument**, mistõttu seal ei peaks käsitlema ankeedivastustes nimetatud küsimusi: õpetajate koostööd, täiendõpet, kooli sisekontrolli ja enesehindamise põhimõtteid, samuti kooli hoolekogu tegevust ning koostööd omavalitsuste ja lastevanematega.

Lõpetuseks tuleb rõhutada seesuguse küsitluse olulisust. Ehkki teave riikliku õppekava rakendumisest kooliõppekavade kaudu jäi ilmselt loodetust napimaks, peaks siin esiletoodu aitama kaasa nii võimalike uuringute kavandamisele tulevikus kui ka osutama edasiminekueteele õppekavatöös. Ehk enamgi kasu oli vastamisest koolidele: küsitluslehe täitmine on olnud, isegi siis, kui seda on mõnel pool tehtud formaalselt, heaks eneseanalüüsi materjaliks. Sellele osutab ka ühe kooli ankeedis antud otsesõnaline hinnang: *küsitluslehele vastamine oli kasulik*.

LISA 1. VALIMIS OSALENUD JA KÜSIMUSTIKU TAGASTANUD KOOLID

ALGKOOLID

1. Aidu Lasteaed-Algkool
2. Keila Algkool
3. Libatse Lasteaed-Algkool
4. Palmse Algkool
5. Tallinna Laagna Lasteaed-Algkool
6. Tallinna Lepistiku Lasteaed-Algkool

PÕHIKOOLID

1. Aruküla Põhikool
2. Emmaste Põhikool
3. Hummuli Põhikool
4. Imavere Põhikool
5. Jõõpre Põhikool
6. Kaarepere Põhikool
7. Kalamaja Põhikool
8. Kalmetu Põhikool
9. Kasari Põhikool
10. Kihelkonna Põhikool
11. Kohtla-Järve Pärna Põhikool
12. Laupa Põhikool
13. Mikitamäe Põhikool
14. Mustamäe Üldhariduskool
15. Mõniste Põhikool
16. Orava Põhikool
17. Patküla Põhikool
18. Pärnu Slaavi Põhikool
19. Risti Põhikool Läänemaal
20. Salme Põhikool
21. Sillaotsa Põhikool
22. Sinimäe Põhikool
23. Sonda Põhikool
24. Tallinna Kadrioru Põhikool
25. Tallinna Kivimäe Põhikool
26. Tartu Katoliku Kool
27. Tartu Kroonuaia Kool
28. Vara Põhikool
29. Vilisoo Erapõhikool
30. Võrusoo Põhikool

GÜMNAASIUMID

1. C. R. Jakobsoni nim. Gümnaasium
2. Ahtme Gümnaasium
3. Audru Keskkool
4. E. Vilde nim Juuru Gümnaasium
5. Ehte Humanitaargümnaasium
6. Elva Gümnaasium
7. Jakob Westholmi Gümnaasium
8. Kallavere Keskkool
9. Kiviõli Vene Gümnaasium
10. Kohila Gümnaasium
11. Kullamaa Keskkool
12. Kuusalu Keskkool
13. Lasnamäe Üldgümnaasium
14. Leisi Keskkool
15. Loksa Vene Gümnaasium
16. Lääte Ühisgümnaasium
17. Mustvee Vene Gümnaasium
18. Mõisaküla Keskkool
19. Narva Eesti Gümnaasium
20. Nõo Reaalgümnaasium (ainult gümnaasiumiaste)
21. Orissaare Gümnaasium
22. Parksepa Keskkool
23. Põltsamaa Ühisgümnaasium
24. Pärnu Koidula Gümnaasium
25. Pärnu Ülejõe Gümnaasium
26. Rakvere Vene Gümnaasium
27. Rāpina Ühisgümnaasium
28. Taebala Gümnaasium
29. Tallinna Mahtra Gümnaasium
30. Tallinna Reaalkool
31. Tamsalu Gümnaasium
32. Tartu Kunstigümnaasium
33. Tartu Puškini Gümnaasium
34. Tartu Slaavi Gümnaasium
35. Toila Gümnaasium
36. Tõrva Gümnaasium
37. Valga Vene Gümnaasium
38. Viljandi Vene Gümnaasium
39. Võru Kreutzwaldi Gümnaasium
40. Vändra Gümnaasium
41. Värskä Gümnaasium